

NADİR ŞAH

Nərimanov Nəriman

Pdfləşdirən: kitablar saytı

<http://www.kitablar.com>

DÖRD MƏCLİS VƏ YEDDİ PƏRDƏLİ DRAMA

ƏHİL-MƏCLİS

Şah Sultan Huseyn xan-- 1717-ci ildə fars padşahı, padşahlıq layiq olmayan bir zat, 60 yaşında.

Ə d h ə m-- onun müqərrib vəzirlərindən.

Ş a h T ə h m a s-- Hüseyn xanın oğlu, 25-35 yaşında.

C ə f ə r x a n, M ə h ə m m ə d x a n -- vəzirlər.

R z a x a n, G ü r c ü b ə y --sərkərdə.

N a d i r-- 30-47 yaşında.

G ü l c a h a n-- Nadirin övrəti.

R z a q u l u-- onun oğlu, 15-20 yaşında.

C a v a d-- Nadirin dayısı, 70 yaşında.

Ə v v ə l i n c i y o l ç u-- 70 yaşında.

İ k i n c i y o l ç u-- 50 yaşında.

Y a r a q lı q a ç a q l a r v e k e n d a d a m l a r i.

M i r z ə M e h d i x a n-- 40 yaşında, Nadirin müqərrəblərindən.

E l ç i S e y i d S ə t a n n-- türkmən paltarında.

H e y d ə r x a n-- 40 yaşında, Şah Təhmasibin müqərrəb vəzirlərindən.

S a l e h b ə y, M u s a b ə y, Ə l i Ə ş r ə f b ə y, F ə r r a ş-- Nadiri öldürən xanlar.

BİRİNCİ MƏCLİS

Vaqe olur İsfahan şəhərində 1717-ci ildə, Şah Hüseyn xanın otağı, qapıda iki fərraş, xanın taxtı.

Ə d h ə m x a n. Tamam üç saatdır gözləyirəm, bu vaxtadək hələ cavab vermir. Kim bilir, yatır, ya balaca uşaqlar ilə oynuyur. Amma dövlətin işləri getdikcə çətinləşir, nə etməli? (Fikrə gedir. Qapı açılır, Hüseyn xan yan otaqdan daxil olur.)

ƏVVƏLİNÇİ GƏLİŞ

Şah Hüseyn xan və Ədhəm xan.

Ş a h H ü s e y n x a n (taxtında əyləşib). Xeyir ola, Ədhəm?

Ə d h ə m x a n. Xeyirdir, qibleyi-aləm!

Ş a h H ü s e y n x a n. Bəs nə əcəb belə tezdən gəlibəsən?

Ə d h ə m x a n. Qibleyi-aləm sağ olsun! Bir neçə gün bundan müqəddəm xəbər gəlibdir ki, kürdlər dövlətin üzünə ağ olub Cavad xanı və ferraşları öldürüb'lər....

Ş a h H ü s e y n x a n. Cavad xanı? (Fikrə gedir.) Cavad xan gərəkdir çoxdan ölüydi; çünkü onun zərərdən savayı dövlətə

heç bir xeyri yox idi, tövcünü vaxtında yiğə bilmirdi və yiğanda da min dava ilə.

Ə d h ə m x a n. Qibleyi-aləm! Tövcü vaxtında yiğilsa da, yiğilmasa da dövlətin halına bir o qədər təfavüt etmir.

Ş a h H ü s e y n x a n. Necə ki, etmir?

Ə d h ə m x a n. Mahalların xanları xəzinəyə ancaq cüzi bir şey verib, qalanını özləri sərf edirlər.

Ş a h H ü s e y n x a n. Düşünmürəm, necə özlərinə sərf edirlər?

Ə d h ə m x a n. Qibleyi-aləm! Qədimdən qayda bu üzrə olubdur: xanlar dövlətdən mahalları icarə edib tövcünü özlərinə

sərf edirlər, ancaq dövlətə bir cüzi icarə pulu verirlər.

Ş a h H ü s e y n x a n (fikrə gedir). Bəs belə.... İndi nə etməli?

Ə d h ə m x a n. Mən özüm də bilmirəm.

Ş a h H ü s e y n x a n. Ədhəm! İbtidadan mənim əvvəlinci vəzirim olub, padşahlığın hər ixtiyarını sənə mühəvvəl

etmişəm. İndi necə ki, məsləhət görürsən, elə də edərsən. (Durur getməyə.)

Ə d h ə m x a n. Qibleyi-aləm! Doğrudur, dövlətin hər ixtiyarı bu vaxtadək mənim

əlimdə olubdur, amma doğrusu, bu halda

tək bacarmaq mümkün deyil.

Ş a h H ü s e y n x a n. Burada nə bir çətin iş vardır? Kürdlər nə millətdir ki, bizim dövlətə zərər yetirə? Beş yüz sərbaz göndərsək hamısını qolları bağlı gətirərlər.

Ə d h ə m x a n. Qibleyi-aləm, bu işin çətinliyi ... m ... m....

Ş a h H ü s e y n x a n (qoymur sözünü qurtarsın). Yaxşı, göndər məsləhət üçün qalan vəzirlər də gəlsinlər. (Gedir).

Ə d h ə m x a n (Hüseyn xanı qapıyadək ötürür və ondan sonra qapıda duran ferraşa deyir). Get, bu saat Cəfər xanı, Rza

xanı və Məhəmməd xanı dəvət et qibleyi-aləmin hüzuruna.

Fərraş. Bəcəş!

Ə d h ə m x a n (tək). Fikrim dağınıqdır. (Başını əli ilə tutur.) Hərçi fikir edirəm, bir şey çıxmır. Deyirəm,

kürdlər dövlətin üzünə ağ olublar, deyir, zərər yoxdur, beş yüz sərbaz göndər hamısını qolları bağlı gətirsinlər.

Bəh! Bəh! Kurd tayfasından xəbəri yoxdur. Beş yüz yox ki, min qoşun da göndərsəm, onların öhdəsindən gələ bilməzlər.

Bundan savayı, beş yüz sərbəzi haradan cəm edim? Bu saat hazırda heç iki yüz də yoxdur. (Fikrə gedir.) Hələ qeyri işlərdən

xəbəri yoxdur. Bir neçə gün bundan müqəddəm xəbər gəlibdir ki, özbəklər və əfqan davaya hazırlaşırlar. Bu xəbərləri məndən

savayı heç kəs bilməyir və demək də olmaz. (Fikrə gedir.)

İKİNCİ GƏLİŞ

Gürcü bəy və Ədhəm.

G ü r c ü b e y (tez içəri daxil olur). Ədhəm xan, doğrudurmu, deyirlər Badikubə, Şirvan, Şəki, Dərbənd ləzgilərə tabe olublar?

Ə d h e m x a n (yavuğa gedib). Sus! Sən haradan bildin?

G ü r c ü b e y. Kağız almışam.

Ə d h e m x a n. Yalandır, inanma. Belə şey ola bilməz.

G ü r c ü b e y (kağızı çıxardıb verir). Hərgah inanmayırsınız, buyurun, bu kağız.

Ə d h e m x a n (kağızı oxuyub cirir). Bu xəbərin doğru olmağını, əlbəttə, təhqiq etmək lazımlı.... Ol səbəbə hal-hazırda

bu barədə kimsəyə söyləməmək məsləhətdir. (Gürcü bəyə diqqətlə baxır.)

G ü r c ü b e y. Ədhəm xan! (Açıqlı.) Doğrudur, qulluğum sizə tabe olmayı tələb edir, fəqət dövlətə xəyanət edə bilmərəm.

Xudahafiz! (Tez çıxır.)

Ə d h e m x a n (fikrə gedib). Bu yaxşı işə oxşamayır. Gürcü bəy bu xəbəri padşaha yetirə bilməyəcəkdir və yetirsə də,

şah məni qoyub onun sözünə inanmayacaqdır. Amma.... Amma qorxum burdadır ki, Təhmas Mirzəyə bu xəbəri söylər, çünki

onunla çox dostdur. Ah.... Təhmas olmasayıdı, indi padşahlığı almışdım ələ.... (Bir az fikirdən sonra.) Xeyr, bu

fikirlər hələ qalsın.... Yaxşı ... m ... m.... Ləzgilərin hərəkətləri mənə məlum idi, amma.... (Fikirdə ikən yavaş-yavaş əyləşir.)

ÜÇÜNCÜ GƏLİŞ

Təhmas, Ədhəm.

T e h m a s. Ədhəm xan! Nə olubdur? Fikrə gedibsiniz?

Ə d h e m x a n (birdən ayağa durur). Heç. Qibleyi-aləmi gözlüyürdüm.

T e h m a s (tərəfə). Qibleyi-aləmi gözlüyüür! (Rışxənd). İşiniz çoxmu vacibdir?

Ə d h e m x a n. Xeyr, qibleyi-aləm xahiş edibdir ki, bu gün dövlətin işlərinə dair məsləhət olunsun.

T e h m a s. Dövlətin işləri!.... Dövlətin nə işi olacaqdır? Dövlətdən məyər bir şey qalıbdırkı ki, məsləhət də olunsun?

Ə d h e m x a n. Allaha şükür, nə olubdur ki?

T e h m a s. Ax, Ədhəm xan! Nə deyim.... Bağışlayın, bu vaxtadək atamın sizə olan

məhəbbəti məni də vadar edirdi ki, sizə

lazım olan hörməti edim, hərçənd mənim yəqinimdir ki, atamdan sonra dövlət mənim ixtiyarıma keçəcəkdir, bununla belə

bu vaxtadək dövlətin işlərinə qarışmirdim və bu barədə sizinlə sual-cavabım olmuyubdur.... Fəqət indi bir neçə

Əhvalatlar məni vadar edir sizdən sual edəm.... Dövlətin abad olmağından ötəri nə edibsiniz? İşlər nə yerdədir?

Ə d h ə m x a n. Vəliəhd sağ olsun! Mən ömrümü babanızın qulluğunda sərf etmişəm, necə ola bilər ki, bir şey etməyim....

Hər iş öz qaydası ilə gedir. Günbəgün vətənimiz və millətimiz tərəqqidə....

T ə h m a s. Bəli, görünür, işlərdən baxəbərsiniz....

Ə d h ə m x a n. Necə ola bilər ki, mənim xəbərim olmasın.

T ə h m a s. Kürdlərin əməli sizə məlumdurmu?

Ə d h ə m x a n. Bəli!

T ə h m a s. Bəs bəlanı rəf etmək üçün fikriniz nədir?

Ə d h ə m x a n. Bu gün məsləhət haman məsələ barəsindədir.

T ə h m a s. Bu iş iki aydır cəmi İrana məlumdur, siz ancaq indi məsləhət edirsınız....
(Başını bulayır.) Kürdlər
dövlətin üzünə ağ olublar, özləri üçün müstəqil hakim tikiblər. Amma siz indi məsləhətə yığılırsınız! Təəccüb edirəm.

Ə d h ə m x a n. Nə üçün təəccüb edirsınız? Allaha şükür, nə olubdur? Bir gün ərzində beş yüz qoşun ilə onları sakit etmək mümkündür.

T ə h m a s. Ah! Ah! Ah! (Gülür.) Beş yüz qoşun! Bunları hardan yığacaqsınız? Və tutalım yiğdınız, beş yüz adam vəhşi kürdlərə nə edə biləcəkdir? Bu qalsın, bəs ləzgilərə çarəniz nədir?

Ə d h ə m x a n. Ləzgilər! Ləzgilər çoxdan xamuş olublar. Onların tərəfindən bizim üçün qorxu yoxdur.

T ə h m a s. Bəs görükür, təzə xəbəri eşitməyibsiniz?

Ə d h ə m x a n (tərəfə). Görükür, Gürcü bəy hamısını deyibdir. Və.... Bəli, deyirlər guya ləzgilər davaya hazırlaşırlar.

Fəqət belə sözlərin əslə yoxdur, zənn edirəm.

T ə h m a s. İş işdən keçibdir, siz indi deyirsiniz əslə yoxdur.... İranın gözəl yerləri: Badikubə, Şirvan, Şəki mahalları hamısı ləzgilərə tabe olubdur!.... Bunlar heç, bəs Əfqan?....

Ə d h ə m x a n. Əfqan?

T ə h m a s (gülə-gülə). Bəli, Əfqan! Ah Ədhəm xan, ya görünür yatıbsınız, işlərdən xəbəriniz yoxdur, yainki bilib gizlədirsiniz.... (Yavuğa gedir.) Sizə yəqin olsun ki, vətənimiz bu yavuqda əldən gedəcəkdir və mənim sizinlə bu tövr açıq və cürətlə danışmağımın səbəbi budur ki, mən burada qalıb özümü bədbəxt etmək istəmirəm.... Hamı günah sizdə olmayıni yəqin etmişəm. Vaxtında tədarükdə olsayıınız, vaxtında bu xəbərlər doğru olmayıni təhqiq etsəydiiniz, bu halətdə bulunmazdıq. İndi.... İndi bəla hər tərəfdən gəlir....

Ə d h ə m x a n (başını aşağı salıb). Mən nə ki lazımdır.... Mən Mən....

T ə h m a s (gülə-gülə). "Mən", "mən", eh! (Əli ilə.) Sizinlə danışmağın indi vaxtı deyil.... Vətən və millət qabağında üzüqara olanın vay halına! Xudahafiz. (Çıxır.)

Ə d h ə m x a n (başı aşağı dayanıb fikrə gedir). Bu yaxşı işə bənzəməyir. Mənə deyir ki, sizinlə danışmağın indi

vaxtı deyil, yəni taxta çıxandan sonra danışacaqdır.... Bunun atası Hüseyn şah da əvvəl taxta əyləşəndə dövlətin işlərinə diqqət edirdi, amma indi.... Xeyr, bu sözdür. Sən də vaxtında yumşalarsan, tələsmə....

DÖRDÜNCÜ GƏLİŞ

Şah Hüseyn xan və Ədhəm xan.

Şah Hüseyn xan içəri daxil olub taxta əyləşir. Bir qul qəlyan gətirir.

Ş a h H ü s e y n x a n. Ədhəm! Vəzirlər hələ gəlməyiblər?

Ə d h ə m x a n. Xeyr, qibleyi-aləm!

Ş a h H ü s e y n x a n (bir az fikirdən sonra). Gürcü bəyə də adam göndərmək gərək.

Çünki Gürcü bəy eşidirəm, can və dil

ilə qulluq edir. Bu barədə onun təsəvvürünü də bilmək lazımdır, zənn edirəm.

Ə d h ə m x a n (rişxənd). Layiq deyil ki, Gürcü bəy qibleyi-aləmin məclisində əyləşib dövlət barəsində öz təsəvvürünü

danişsin. Bundan əlavə, Gürcü bəy çox hünərli və şücaətli olmuş olsa da genə xaçpərəstdir. Belə bir adamın müsəlman

dövlətinə təmiz ürəklə qulluq etməyinə şəkkim var. Və dövlətin bir para pünhan işlərini hər adama demək olmaz.

Ş a h H ü s e y n x a n (bir az fikirdən sonra). Gürcü bəy bu vaxtadək dövlətə xəyanət etməyibdir və bir də onu çağırmaqdan

əsil məqsədim budur ki, kürdlərin müqabilinə göndərəm. (Fikir.)

Ə d h ə m x a n. Qibleyi-aləm! Kürdlər....

Ş a h H ü s e y n x a n (hırslı). Yaxşı! Adam göndər çağırınsınlar. (Başını əli ilə tutub fikrə gedir.)

Ə d h ə m x a n. Baş üstə! (Tərəfə.) Bu yaxşı işə bənzəməyir.... (Gedib qapıda duran fərraşa yavaşdan deyir ki, Gürcü bəyi

çağırsın.).

Ş a h H ü s e y n x a n (əli ilə ürəyini tutur). Ürəyim bu gün çox döyüñür. Oh! Oh!

Ə d h ə m x a n. Qibleyi-aləm! Vəzirlər gəliblər.

Ş a h H ü s e y n x a n. Gəliblər? Yaxşı, de gəlsinlər.

BEŞİNCİ GƏLİŞ

Cəfər xan, Rza xan və Məhəmməd xan daxil olub hamısı təzim ilə salam edirlər.

Ş a h H ü s e y n x a n. Həzərat, əyləşin. Ədhəmin deməyinə görə xəbər gəlibdir ki, kürdlər guya dövlətin üzünə ağ olublar.

(Gürcu bəy içəri daxil olub qapının ağızında durur və Hüseyn xan onu görüb.) Gürcü bəy, əyləş. İşdən belə məlum olur ki,

kürdlər bu yavuq vaxtdan baş qaldırıblar. Ona görə ümid edirəm ki, beş yüz sərbəz göndərsəm, onların öhdələrindən gələrlər.

Cəfər xan. Əlbəttə!
Rza xan. Hələ o da çoxdur.
Məhəmməd xan. Mümkündürmü beş yüz sərbəzi bu yaxın zamanda cəm etmək?
Şah Hüseyn xan. Bu iş mühəvvəl olunur Ədhəmə.
Ədməxan. Qibleyi-aləm! Cəm etmək asandır!
Cəfər xan. Beş yüz yox ki, min də yiğmaq olar.
Rza xan. Əlbəttə!
Məhəmməd xan. Bunlara gərəkdir yaraq-əsbab tapıla. Mümkündürmü bu tezlikdə?
Şah Hüseyn xan. Elan etmək gərək ki, hər kəsin evində nə yaraq-əsbab olsa
götürsünlər və qoşunun sərkərdəliyini
Ədhəmə mühəvvəl edirəm. Gürcü bəyi də özünlə götürərsən. (Gürcü bəyə tərəf.) Bu
barədə sənin fikrin nədir?
Gürçü bəy (ayağa durur). Qibleyi-aləm! Mən həmişə vətənə və dövlətə qulluq
etməyə hazırlam. Qibleyi-aləmə məlumdur
ki, kərratla düşmənlərin qabağına getmişəm və həməvaxt vətənə olan qeyrət və
məhəbbətim göstərmışəm. Hərçənd dörd
ay bundan müqəddəm mənim barəmdə vəzirlərin biri bədgüman olub qibleyi-aləmə məni
pis qələmə vermişdi. Amma
əfqanların məglub olmaqları və xanlarını əsir etdiyim sizə məlumdur. Ümid edirəm ki,
mənim qibleyi-aləmə və vətənə
ixlasi-qəlblə qulluq etməyimdə şübhə qalmadı. Əzbəs ki, məhəbbətim vətənə nəhayətdə
çoxdur. Ona görə özümə borc bılıb
qibleyi-aləmdən izin olsa, öz təsəvvürümü bəyan edərəm.
Şah Hüseyn xan. Söylə, qulaq asıram. (Hamı Gürcü bəyə baxır, Ədhəm xan yərə
baxır.)
Gürçü bəy. Bu gün qibleyi-aləmin hüzuruna yiğilmaqdən məqsud, vətənimizi
bələdan xilas etməkdir, zənn edirəm. Bələni
rəf etməkdən müqəddəm lazımlı gəlir ki, əvvəl bəlanın gücünü özümüz üçün bəyan edək,
görək necə bəladır? Kürdlər Cavad
xanı iki ay bundan müqəddəm öldürüb dövlətin üzünə ağ olublar....
Şah Hüseyn xan. İki ay?
Gürçü bəy. Bəli, qibleyi-aləm! İki ay!
Şah Hüseyn xan (Ədhəmə). Bəs sən deyirdin bir-iki gün bundan müqəddəm?
Ədməxan (dili tutulur). Gərək ki, iki ay....
Şah Hüseyn xan. Hə... hə... hə.... (Açıqlı Gürcü bəyə.) Söylə görüm.
Gürçü bəy. Bəli, qibleyi-aləm, iki ay.... Məlumdur ki, kürdlər çox qoçaq, vəhşi
tayfadır. Bu iki ayın ərzində kim bilir
nələr ediblər? Bunların müqabilinə beş yüz, ya beş min və ya on min adamlı getmək
olarmı? Mən davadan qorxmuram, ancaq
gərəkdir düşmənin müqabilinə gedəndə hər bir müşkülüti nəzərə gətirək. Mən istəyirəm
bilim: Ədhəm xan nə üçün iki ay
bundan müqəddəm eşidilən xəbərlərə inanmayıb hazırlaşmırı.
Şah Hüseyn xan (acıqlı Ədhəmə). Cavab ver!
Ədməxan (ayağa durur). Qibleyi-aləm! İnsan gərəkdir səbirlə iş görə, xüsusən
dövlət işlərində. Bu vaxtadək xəbər
doğru olmağını istəyirdim təhqiq edim....

G ü r c ü b e y. Qibleyi-aləm! Bu sözlərdə bir cüzi sədaqətlik olsaydı, mən söyləməzdim, amma....

Ş a h H ü s e y n x a n. Nə üçün fikrə getdin?

G ü r c ü b e y. Qibleyi-aləm, məni bağışlayın, ürəyimdə hər nə var demək istəyirəm.

H a m i. Söylə! Söylə!

G ü r c ü b e y. Doğru, mən xəçpərəstəm, bununla belə insafım mənə buyurur, məni vadar edir ki, vətənə dair fikirlərimi

açıq-açığına söyləyim. Doğrusu, vəliəhdə olan məhəbbətim və onun gələcəyi məni vadar edir deyim: vətənin, dövlətin

düşməni Ədhəmdir. Bu gün hənuz burada, qibleyi-aləmin təşrifindən müqəddəm gəlib ona Qafqazdan aldığım məktubun

məzmununu oxuyuram, bu məktubda yazılıbdır: Badikubə, Şirvan, Şəki və Dərbənd ləzgilərə tabe olublar....

Ş a h H ü s e y n x a n (acıqlı yerindən durur). Necə? Nə deyirsən? Bu.... Bu.... Bu....

G ü r c ü b e y. Bəli, qibleyi-aləm! Bu mahalları ləzgilər özlərinə tabe ediblər. Və bir xəbərə görə qaçaq Nadir istəyir

gedib orada müstəqil hakim olsun.

R z a x a n. Qəribə işdir! Az düşmən var idi, Nadir də bir tərəfdən.

C ə f ə r x a n. Bu vaxtadək xəbərimiz yoxdur!

M ə h ə m m ə d x a n. Nədən xəbərimiz var ki, ondan da olsun.

G ü r c ü b e y. Qəribə odur ki, bu xəbərləri Ədhəm xana dedikdə mənə buyurdu: "Bu xəbərləri heç kəs bilməsin".

Ş a h H ü s e y n x a n (hırslı yerindən durur). Ədhəm! Ədhəm! (Hamı ayağa durur, Şah Hüseyn xan taxta yığınlarkən vəzirlər

gedib tuturlar.)

PƏRDƏ

İKİNCİ MƏCLİS

Vaqə olur Xorasan kəndlərinin birində. Əvvəlinci pərdə: bir tərəfdən Nadirin evi və yol. İkinci pərdə: çöl-biyaban.

ƏVVƏLİNÇİ GƏLİŞ

İki yolcu.

Ə v v ə l i n c i y o l ç u. Qoçalıq yaman şeydir, ay balam! Bir az yol gedəndə
ayaqlarında tab qalmayırlar. Əyləş, bir az yornuğumuzu
alaq. Çox yaxşı oldu ki, səninlə rast gəldim, yoxsa bu uzun yolu şəhərədək yalqız
gedəcəydim. Ah! Ah!

İ k i n c i y o l ç u. Əmi! Nə ah-vay edirsən?

Ə v v ə l i n c i y o l ç u. Necə etməyim, ay balam. Yetmiş sinnim var bu vaxtadək belə zəhmətlər çəkməmişdim ki, indi çəkirəm.

Dolanacaq çox çətin olubdur. Evimdə yeddi baş külfət, pul yox, taxıl yox. İndi bu vaxtında gedirəm şəhərə, bəlkə hammallıq edib bir az çörək pulu qazanam.

İ k i n c i y o l ç u. Məgər taxıl bitməyirmi? Yeriniz yaxşı deyilmi?

Ə v v ə l i n c i y o l ç u. Ay balam, qoyurlarmı taxıl əkəsən? Quldur Nadir hər yerə ki düşür, oranı viran edir. Bir yandan da

əfqanlar buraları alandan sonra xalqa göz verirlər, işıq vermirlər.... Xülasə, işlər çox yamandır, oğlum.

İ k i n c i y o l ç u. Əmi, mən iki aydır gəlmışəm, amma Nadirin barəsində elə şeylər eşidirəm ki, heç ağlaşığası deyil.

Ə v v ə l i n c i y o l ç u. Sən hardan gəlibəsən? Haralısan, balam?

İ k i n c i y o l ç u. Mənim əslim xorasanlıdır. Düz indi on ildir vətənimdən dərbədər düşmüşəm. Özbəklər Xorasanı

alandan sonra zindəganlıq çox çətin oldu, hətta elə oldu ki, yeməyə çörək də tapılmadı.

İki uşağıımı, övrətimi və qoca anamı

Xorasanda qoyub düşdüm şəhərbəşəhər, kəndbəkənd ki, çörək pulu qazanam. Axır getdim çıxdım İrəvana. O vaxt İrəvan osmanının əlində idi. Bir az rahatlığa düşdüm. Başladım işləməyə, hər nə iş oldu yapışdım. Bir neçə ilin ərzində on tümən düzəldib, Xorasana gedənvardı, onunla göndərdim ki, külfətimə versin. Əzqəza, yolda məşhur quldur İmamquluverdi onun qabağına çıxıb pulları əlindən alır. İndi gedirəm vətənə uşaqlarımışa da tapam.

Amma heç ümidiyoxdur. Ah! Ah!

Allah bu quldurların evini yıxsın!

Ə v v ə l i n c i y o l ç u. Ah ... quldurları heç demə, heyvan qismi bir şeydirler. Onlarda nə insaf var, nə mürvət. Nə allahdan

qorxurlar və nə padşahdan. Əllərinə adam düşəndə ya öldürürlər, ya soyurlar. Amma allaha qurban olum, özləri də axırda

cəzalarına çatırlar. İmamquluverdi çox evlər yıxdı, çox ananı balasız və çox balanı anasız qoydu, amma axırda özü də cəzasına çatdı.

İ k i n c i y o l ç u. Necə?

Ə v v ə l i n c i y o l ç u. Necə olacaqdır? Axırda onu bir gülləyə qurban etdilər....

İ k i n c i y o l ç u. Allaha şükür! Allaha şükür!

Ə v v ə l i n c i y o l ç u. Əlbəttə, allaha şükür, amma yağışdan çıxdıq, yağmura düşdük. İmamquluverdi öldü, yerində oğlu

Nadiri qoydu. Ondan dabettə, ondan da zalim. Genə İmamquluverdi axır vaxt bir az adamlara rəhm edirdi, amma bu evi

yıxılmışda heç bir zərrə qədər rəhm yoxdur. Hansı kəndə düşsə, oranı alt-üst edib, viran edir.

İ k i n c i y o l ç u. Bu o Nadirdi ki, adı dünyaya yayılıbdır?

Ə v v ə l i n c i y o l ç u. Bəli, haman o zalımdır.

İ k i n c i y o l ç u. Təəccübdür!

Ə v v ə l i n c i y o l ç u. Nə üçün təəccüb edirsən, ay balam! Hər şey tərbiyə ilədir.
İnsana necə tərbiyə verərsən, elə də olar.
Düz on beş yaşından Nadir atası ilə quldurluğa gedibdir. Və ondan qabaq atası və
yoldaşları, Nadir uşaqqən o qədər
quldurluqdan, adam öldürməkdən danışıblar ki, uşağın qulağı dolubdur, əvvəlinci dəfə
quldurluğa çıxanda cürbəcürə
qoçaqlıq, hünərlər göstəribdir. Bu tövr tərbiyənin axırı nə olacaqdır? Genə bundan əvvəl
Hüseyn xan hərdənbir dalıca
qoşun göndərib tutdurmaq istəyirdi. Amma indi bir aydır əfqanlar Hüseyn xanı əsir
ediblər, Nadir də azadə gəzir, bir adam
da cürət etmir ki, bir söz desin. İndi halımız olub dəxi də çətin: bir yandan əfqanların
zülmü, bir yandan Nadirin. O evi
də ki, görürsən (əlini uzadıb) Nadirin evidir.
İ k i n c i y o l ç u (qorxub yerindən tez durur). Allahı sevirsən, əmi, dur burdan gedək.
Çıxıb bizi burada görər, dərimizə
saman təpər.
Ə v v ə l i n c i y o l ç u. Qorxma, oğlum. Biləm ki, Nadir buradadır, nə bu yol ilə
gedərəm, nə burada oturaram.
İ k i n c i y o l ç u. Bəs haradadır?
Ə v v ə l i n c i y o l ç u. Gedibdir özbəklərdən anasının qanını almağa. Özbəklərlə dava
edən vaxt qoca anasını çox əzabla
öldürüblər. İndi gedibdir ki, anasının intiqamını alsın.
İ k i n c i y o l ç u. Bəs indi evində heç kəs yoxdurmu?
Ə v v ə l i n c i y o l ç u. Evdə övrəti və oğlu. Belə bilmə də bunlar yalqızdılar. Evinin
hər küncündən on quldur çıxar.
(Əsnəyir.) Ay.... Dur gedək, oğlum, yoxsa yatıb qalarıq.(Gedirlər).

(Nadirin övrəti Gülcəhan yavaş-yavaş qapını açıb pilləkəndən düşür və ətrafa baxa-baxa.)

İKİNCİ GƏLİŞ

G ü l c a h a n (yola baxıb). Yolunu gözləməkdən gözlərimin kökü saraldı. Kim bilir,
başına nə iş gəldi. Bu vaxtadək gərək
gələydi. Görükür bir bədbəxtlik üz veribdir. Su qabı suda sınar. Mənim yəqinimdir ki,
axırda bir kələyə qurban olub bizi
qoyacaq sahibsiz. Ondan sonra di gəl, döz xalqın zülmünə. Hamının da haqqı var bunun
zümlərinin əvəzinə bizə zülm etsin.
Pərvərdigara, Birabil xanın qızı gör nələr çekir. Mən yurdu itmiş, bədbəxt buna aşiq olub
qoşuldum qaçdım. Nə bilirdim
ki, aylar, illərlə üzünə həsrət qalacağam. Kərratla demişəm: Nadir, mənə yazığın gəlsin,
mənə yazığın gəlmir, oğluna gəlsin.
Hər deyəndə mənə cavab verir: sənin borcun deyil. Mən başıma nə kül töküm? (Ağlayır.)
Pərvərdigara! Nə vaxtadək gecə-gündüz
qorxudan yatmayacağam? Nə vaxtadək gözlərim yollarda qalacaqdır? (Ağlayır, əli ilə
başını tutur. Uzaqdan şeypur səsi gəlir.

Gülcahan qulaq asır və gedib yola baxır.) Hə ... yavaş..... (Fikirdə.) Gəlir.... Gəlirlər.
(Şeypurun səsi yaxınlaşır.) Hə ...
gəlirlər. (Baxır.) Allah sənə şükür olsun! Özüdür, hə.... Nadirdir.... (Tez evə gedib
qapını örtür. Quldurlar gəlib iki
tərəfdən düzülürlər. Nadir gələndə baş əyirlər.)

ÜÇÜNCÜ GƏLİŞ

N a d i r. Həzərat! Çox razıyam ki, aslan kimi dava etdiniz. Özbəklər indi zərbi-dəstimi
gördülər. Hər nə ki mal qarət edibsiniz
öz aranızda bölüşün. İndi gedib rahat ola bilərsiniz. (Hamısı baş əyib çıxırlar. Nadir evinə
tərəf baxıb fikrə gedir.)
Bir ay bundan müqəddəm hənuz bu yerdə qoca anam mənim qarşımı gəlib "igid balam,
aslan balam" deyib məni qucaqladı,
şadlığından ağladı. İndi.... İndi.... Of! (Başını əli ilə tutur.) İndi ... hərgah öz əcəli ilə
ölsəydi, o qədər məni
yandırmazdı. Biinsaf tayfa, qoca övrəti yaman bir halətə salıb öldürdülər. (Hırslı). Of....
(Fikrə.) Hərçənd özbəklərdən
bir anamın əvəzində min analar-atalar, min uşaqlar qanı tökdüm, lakin genə ürəyim sakit
olmuyubdur. Bu tayfanın qanını
içməyə hazırlam. (Fikrə gedib oturur və başını əli ilə tutur.)

DÖRDÜNCÜ GƏLİŞ

G ü l c a h a n (qapını açıb yavaş-yavaş gəlir. Nadiri b u halda görüb təəccüb edir və
tərəfə deyir). Pərvərdigara! Görəsən,
genə nə üz veribdir? (Yavuq gedir). Nadir! Mən səni evdə gözlüyürdüm, nə üçün
gəlmirsən? Yorulubsanmı? (Nadir başını
qaldırıb baxır və ayağa durub Gülcəhanın əlindən tutur.)
N a d i r. Gülcəhan! Hərgah bir il gecə-gündüz özbəklərlə dava etsəm, genə yorulmaram.
Onlar mənim ürəyimə yaman bir dağ
çəkiblər, hər bir şeyi unutmuşam.
G ü l c a h a n. Əlbəttə, məni də?
N a d i r. Görünür.
G ü l c a h a n. Bəs elə məni bundan ötəri atamın yurdundan dərbədər saldın? Mən sənə
nə eləmişəm? Nə üçün məni bu qədər
incidirsən? Gözümün işığı, dərdimin dərmanı bir Rzaqulu idi, onu da özünlə aparmaq
istəyirsən. Sən gedəndən sonra
qulağımı dəng edibdir: gah tüfəng fikrinə düşür, gah qılınc hazır edir, gah tapanca.
N a d i r. Sən nə danışırsan, övrət? Oğul gərək atasına oxşasın, hərgah Rzaquluda məndə
olan hünər olmasa, ona mən oğul

deyərəm? Çox əcəb edir ki, indidən tədarükünü görür. Mən atamın yerini tutan kimi o da gərəkdir mənim yerimi tutsun.

G ü l c a h a n. Bəli, mən də ömrümün axırınadək rahatlıq bilməyim. (Ağlayır.)

N a d i r. Bəsdir. (Acıqlı.) Dur get! (Gülcahan ağlaya-ağlaya gedir.) Mənim dərdimdən xəbəri yoxdur. İstəyir göz yaşını

səhərdən axşamadək tök! Ancaq mən bu peşəmi əldən buraxmaram. Gərəkdir cəmi dünya zərbi-dəstimi görə. Xalq mənə edən

ehtiramı Təhmasa etmir. Hamı qorxudan adımı eşidəndə bir ağaclarlıdan qaçır. Bundan müqəddəm Hüseyn xan axtarırdı.

İndi də Təhmas ... hərçənd Təhmas əvvəl mənimlə mehriban idi, amma indi bilməyirəm ki, nə olubdur. Kərratla göndərdiyi

qoşunları dağıtmışam.... (Fikrə.) Zərər yoxdur, vaxt olar Təhmasa da özümü göstərərəm....

BEŞİNCİ GƏLİŞ

Səs.

C a v a d. Nadir! Nadir!

N a d i r (tez gedib baxır). A! Dayı can, buyur, buyur. (Dişqarida.) Ay gədə, gəl atı tut. (İkisi də içəri daxil olurlar.)

N a d i r. Xoş gəlibəsən, dayı! Uşaqların kefi necədir?

C a v a d (oturur). Ey ... Ay balam! Bir tövr dolanırlar. Mən də dəxi qocalmışam. Əvvəlki tək işləyə bilmirəm, bu il hətta heç taxıl da əkmədim.

N a d i r. Heç fikir etmə. Allah kərimdir. Gətirdiyim qarətdən bir illik sənin təamın çıxar. Eşitdinmi, özbəklərə nə tufan etmişəm? Heç bilirsənmi başlarına nə işlər gətirmişəm!

C a v a d (başını yırğalayır). Ah! Ah, balam (Başını, tutub fikrə gedir.) Eşitmişəm, eşitmışəm!....

N a d i r. Dayı! Nə üçün ah-zar edirsən? Nə səbəbə qəmgin oldun? Gərəkdir şad olasan ki, mənim kimi bacın oğlu var. Onu

bilmirsənmi, adımı eşitcək hamı titim-titim titrəyir, padşahlar mənim müqabilimdə davam etməyir, qoşunları qoyun

kimi qaçırlar! Mən deyiləmmi özbəkləri dağa-daşa salan? Mən deyiləmmi İrana qan ağladan? Belə köməyi olan da ah-vay

edərmi? Belə köməyi olan da dərd edərmi? Fəxr et! Könlün şad olsun!

C a v a d (başını qaldırıb). Bilirəm. İgidsən, aslan bərabərində cavansan, amma.... (Başını aşağı salır.)

N a d i r. Necə amma? Nə deyirsən?

C a v a d (başını tutub ağlayır). Heç balam, heç! Allah qüvvət versin!

N a d i r. Dayı, sənə nə olubdur? Nə üçün ağlayırsan! Ürəyində nə var, de!

C a v a d. Ay balam, nə deyim!.... Mən öz günümə ağlamıram. Bu gün-sabah öləcəyəm....

Məni fikrə salan vətənimizin qarşıq

işləridir. Of, of! Heç bilirsənmi nə halda bulunuruq. Vətənimiz əldən gedir,
ziyarətgahlarımız, yerlərimiz özgə
tayfaların əllərinə keçirlər. Millətimiz günbəgün zəlil, məşəqqətdə bulunur: əkin yox,
biçin yox, neçə kəndlərdə acliq
başlanıb. Xalq çeyirtkə kimi qırılır, mən buna ağlayıram.... Başını tutub ağlayır. Nadir
fikirdə. Cavad yerindən qalxıb
Nadirin əlindən tutur.) Nadir! Dünyada ad qazanmaq iki yol ilə olar: yamanlıqla və bir də
yaxşılıqla. Yamanlıqla ad
çixartmaq hamiya mümkündür və bu ad həmişəlik deyil.... Yaxşılıqla ad qazanmaq hər
şəxsin hünəri deyil. Yaxşılıq edən
şəxsin adı nəinki öz sağlığında və hətta ölümdən sonra da dillərdə zikr olunur. Bəs heç
rəvadırmı ki, sənin kimi rəşid
və şücaətlə cavanın adı sağlığında min cürə söyüslə və ölümdən sonra lənət ilə zikr
olunsun? Rəvadırmı ki, sənin ömrün,
gücün və ağlin quldurluqda čürüsün? Rəvadırmı ki, insan bilə-bilə gözəl sifətlərini puç
edib, yaman sifətləri qəbul edə?
(Nadir fikirdə.) Heç eşidibsənmi ki, quldur öz əcəli ilə ölə? Qulduru həmişə ya asıblar, ya
boğublar, ya güllələyiblər.
Xülasə, quldur olan kəs belə yaman naqabil ölümlərdən uzaq deyil.... Dəxi nə deyim,
balam.... (Fikrə gedir.)
N a d i r. Dayı, diqqətlə sözünüzə qulaq verirəm. Buyurun görüm.
C a v a d. Dəxi nə deyim, ay balam!.... Axır sözüm budur ki, sən gərək bu yaman
peşədən əl çəkəsən. Fikrini, gücünü sərf edəsən
millət və vətən yolunda. Bizim atadan-babadan qalan yerlərimizi düşmənin əlindən
qurtar, qoyma ziyarətgahlarımız qeyri
tayfaların əlində qala. Onda ümidvaram ki, Təhmas şah günahından keçə.
N a d i r (gülə-gülə). Ah! Ah! Təhmas şahda nə qalıbdır ki, mənim günahımdan keçə?
C a v a d. Neçə ki, nə qalıbdır? Təbrizdən xeyli qoşun yiğib Xorasani türkmənlərin
əlindən qurtarmağa gedir. Nadir!
Dübarə səndən təvəqqə edirəm: at, bilmərrə bu yaman peşəni.... Dağılmış vətən, yurdu
itmiş, ah-zarı ürək dağlayan millət
sənin kimi bir aslan gözləyir. Durma, oğlum! Minlərcə mənim kimi göz yaşlarını tökən
var. Bu qan ağlayanlara kimdən
cavab gözləmək?
N a d i r (əlini başına aparıb fikir edir. Birdən Cavadin yanına gedir.) Dayı! Sənin
sözlərin məni ayıltdı, bu vaxtadək
xabi-qəflətdə imişəm. (Fikrə.) İndi ... hə.... İndi başa düşürəm ki, atam da, mən də əbəs
yerə qan tökürmüşük.... Bəsdir!
Bundan sonra vətənin fikrində olmalıyam.... (Fikrə.) O qanlı yaşlar tökənlər məndən
cavab gözləsinlər....
C a v a d. Doğrumu deyirsən?
N a d i r. Dayı! And olsun yerlə göyü yaradana! And olsun Rzaqulunun canına ki, bu
qılıncancaq vətənin yolunda işlənəcəkdir!
C a v a d (əlini urəyinə qoyur.) İndi bir az sakit oldum.... Allah səndən razı olsun.
(Alnından öpür.) Nadir! Vətən yolunda

qılinc vurmaq müqəddəs və savab işdir; bir işdir ki, cəmi İran səndən razı qalar. Atababamızın sümükləri basdırılan yerləri düşmənlərin əlindən xilas edərsənsə, böyük bir müqəddəs iş etmiş olarsan. N ad i r. Allahın köməkliyi ilə, bu qılincın hünərinə qoymaram qeyri millət İran torpağında baş qaldırsın.... İndi dayı, sən evə get, bir az rahat ol, mən də bir neçə buyruq verəcəyəm. C a v a d. Yaxşı, gözümün nuru! (Gedir.) N ad i r (tək). Həqiqət, mən bu vaxtadək qəflət yuxusunda imişəm;ancaq günah məndə deyil, atam tərbiyəni belə vermişdi. Cox yaxşı ki, dayım məni ayıltdı, yoxsa məndən sonra Rzaqulu da naħaq yerə bu qanları tökcək idi. Əcəba, nə üçün mən bir fikir etməyirdim. Atamdan artıq qoçaqlıq edə bilməyəcəkdir. Amma bununla belə bu dünyada nə qoydu getdi? Harada adı hörmətlə çəkilir? Quldurların məclislərində.... Bəli, on, ya iyirmi-otuz quldur atamın adı gələndə rəhmət oxuyursa, cəmi İran haman adı nifratlı söyləyir.... (Fikrə gedir.) Yox, dəxi durmaq vaxtı deyil. (İstəyir getsin.)

ALTINCI GƏLİŞ

G ü l c a h a n (tez Nadirin qabağına çıxır). Nadir! Dayın deyən söz doğrudurmu? N ad i r. Nə var? Nə olubdur? G ü l c a h a n. Nə üçün gizləyirsən? Özün bilmirsənmi? N ad i r (gülümşünür). Yox! G ü l c a h a n. Sən mənim canım, doğrudurmu ki, yaman peşədən əl çəkirsən? Hə? N ad i r (tərəfə). Binəva sevindiyindən bilmir nə etsin. (Gülcahana.) Doğrudur, Gülcəhan, doğrudur. Mən yaman, nifratlı peşədən əl çəkdir. Fəqət indi lazımlı gəlir, müqəddəs yerlərimizi, zəlalətdə yaşayan millətimizi düşmənlərin zülmündən xilas edim.

G ü l c a h a n. Pərvərdigara! Cox şükür, Cox şükür ki, mənim duamı müstəcab etdin. (Ağlayır.) Gecə-gündüz əlim sənin dərgahında öz-özümə deyirdim: nə vaxt canım qorxu çəkməkdən azad olacaqdır. Cox şükür ki, mətləbimə çatdim! (Nadir gedib qolundan tutur.) N ad i r. Ağlama, get rahat ol! Dayım yoldan gəlibdir, qocadır, yorulmuş olar, onu rahat et. Onun sözləri məni yuxudan ayıltdı....

G ü l c a h a n (gedə-gedə). Allah səbəbə nicat versin!

N ad i r (tək). Biçarə övrət o qədər qorxudan gecələr yatmayıb ki, saralıb, muma dönübdür, indi sevindiyindən ağlayır. Həqiqət, Gülcəhan məni Cox istəyir, yoxsa mən hara, Birabil xanın qızı hara. Xülasə!.... Gedim görüm adamlar yerlərindədirlermi? (Çıxır.)

YEDDİNCİ GƏLİŞ

R z a q u l u (evin qənşərindən gəlir, qılinci qınından çıxarır). Görüm, yaxşımı qayıribdir. (Baxır.) Cox yaxşıdır!
(Məşq edir.) Görüm, atamın xoşuna gələcəyəmmi? O, qoçaq adamları çox sevir. Hərçənd quzdurluğa əvvəlinci dəfə gedəcəyəm, amma yanımda o qədər nəql ediblər ki, qulağım dolubdur. Bilmərrə qorxum yoxdur.
Ürəyim belə tələsir ki, hər günüm bir il keçir, dəqiqlikləri sanıyram. Dünən qaçaqlardan biri atamın qoçaqlığından danışındı....
Deyir, qorxulu davada vaxta ki,
Nadir qabağa düşür, elə bilirsən hamiya təzədən ürək verilir.... Deyir, qılinci heç boş yerə çıxartmaz. Elə ki, çıxartdı, gərək düşmənin başı yerdə ola. Elə ki, deyir, Nadir qabağa düşür, nərəsindən düşmən tab gətirməyib qaçırla.... Ah, hanı bir tez gedəydik, mən də qılinci sıyırib (qılinci sıyırib bərkdən), qorxma, vur! (Yüyürür.) Tərpənmə!

SƏKKİZİNCİ GƏLİŞ

G ü l c a h a n (tez qapıdan çıxıb Rzaquluya tərəf). Nə olub? Nə var? Rzaqulu, sənsən? (Əlini ürəyinə aparıb pilləkənin üstündə əyləşir.) Uf! Ay balam, sən məni qorxutdun, dedim görəsən nə olubdur. Nə üçün elə edirdin, oğlum? Dəli olmuyubsan ki?

R z a q u l u (anasının yanına gedib qolundan tutur). Ana, qorxma, heç şey yoxdur. (Gülür.) Ah! Ah!

G ü l c a h a n (yavaş-yavaş durur). Oğlum, bəs divanətək nə üçün qışqırırsan?

R z a q u l u. Heç, məşq edirdim. Deyirəm görüm, atamla gedəndə necə dava edəcəyəm. G ü l c a h a n. Hara?

R z a q u l u. Qaçaqcılığa!

G ü l c a h a n. Axmaq-axmaq fikirləri başından çıxart.

R z a q u l u. Ana, vallah atam deyirdi səni də özümlə qaçaqcılığa aparacağam.

G ü l c a h a n (Rzaqulunun gözlərindən öpür). O çox da apardı, səni qoyan kimdir?

Allahı sevirsən, elə şeyləri fikrindən çıxart.

R z a q u l u (əlindən tutur). Ana, sən mənim canım, mane olma, qoy gedim.

G ü l c a h a n (üzünə diqqətlə baxıb gözlərindən neçə dəfə öpür). Bircə de görüm, qaçaqcılığa nə üçün gedirsən?

R z a q u l u. Heç, ancaq istəyirəm atam kimi ad çıxardam. Qoyarsanmı? Hə? Mane olmazsan ki? Hə?

G ü l c a h a n (gülə-gülə). Atan quzdurluğu, qaçaqcılığı dəxi tərk edibdir, dəxi getməyəcəkdir. Sən də ad çıxarda bilməyəcəksən.

Mən də bu gözlərə (gözlərindən öpür) həsrət qalmayacağam.

R z a q u l u. Nə deyirsən? Necə getməyəcəkdir? Mənə özü dedi ki, yaraq-əsbabını hazırlət. İndi sən deyirsən getməyəcək?

Görünür, səni aldadıbdır, çünkü hər vaxt yola çıxanda sən ağlayırsan, ona görə deyibdir ki, dəxi ağlamayasan.

G ü l c a h a n. Bu günədək o fikirdə idi, fəqət bu gün fikrini dəyişibdir.

R z a q u l u. Nə üçün? Nə olubdur ki?

G ü l c a h a n (Nadiri görüb). Özü gəlir, soruş, özü deyər.

DOQQUZUNCU GƏLİŞ

N a d i r. Rzaqulu, gəlibssən?

R z a q u l u. Bəli.

G ü l c a h a n (Nadirə). Oğlun məni qorxutdu. Evdə işə məşğul idim. Bir də eşidirəm biri fəryad edir: "Qoyma! Vur!

Tərpənmə!" Evdən tez çıxıb görürəm: tək özü qılinc ilə oynuyur.

N a d i r. Nə edirdin, oğlum?

R z a q u l u (başını aşağı salıb). Heç, məşq edirdim.

N a d i r. Nə məşq?

G ü l c a h a n. Deyir, mən də atam kimi istəyirəm ad çıxardam.

N a d i r (əlini oğlunun başına qoyub). Qoçaq oğlum! Hünərli oğlum!

G ü l c a h a n. Mən də deyirəm dəxi qaçaqcılığa getməyəcəksən. İndi səbəbini soruşurdu ki, sən gəldin.

N a d i r. Hünərli oğlum! Ad çıxarmaq üçün tövürlü yollar var. Ancaq qaçaqcılıqla ad çıxartmaq yaman nifrətli yoldur.

İnsan gərəkdir ağlı ilə, yaxşılıqla ad çıxartsın. Bu vaxtadək quldurluqdan nə ki söyləmişəm və özün eşidibssən çıxart

başından. Mən düz yoldan azmış imişəm. Bundan sonra qılincını ancaq vətən yolunda çıxart. Oğlum, düşmənlər

vətənimizi tar-mar edirlər, müqəddəs yerlərimizi əldən alırlar. Bundan sonra gərəkdir quldurluğu bilmərrə buraxıb vətənə

kömək edək, belə bir yolda ad çıxartmaq böyük bir səadətdir. Ümidvaram ki, mənim sözlərimi anlayırsan. (Rzaqulu dizi üstə

düşüb başını uzadır. Nadir qolundan tutub durğuzur və gözlərindən öpür.) İndi bildim ki, mənim yolumda baş qoymağə hazırlısan.

G ü l c a h a n (boynundan qucaqlayır). Gördün, dedim dəxi getməyəcəksiniz.

N a d i r. İndi durma oğlum, get qaçaqlara de ki, hazır olsunlar. (Rzaqulu gedir.

Gülcahana.) Sən də get, mənimcün yola nə

lazımdır hazırla. Dayım nə edir?

G ü l c a h a n. Yatıbdır.

N a d i r. Görükür, yorulubdur. Oyatma, qoy hələ yatsın, lazım olanda oyadarsan.

G ü l c a h a n. Yaxşı. (Gedir.)

N a d i r. Rzaqulu məni çox istəyir, nə desəm hazırlır. Sözlərim ona təsir etdi. Başını uzadır, yəni: boynumu vur, sözündən

çıxmaram, dediyidir. Bərəkallah, oğul! Pərvərdigara, etdiyim günahların əvəzində ömrümün axırınadək sənin yolunda savab

işlər edərəm, ancaq bu oğlumu mənə çox görmə! Məni onun gözlərinə həsrət qoyma!

ONUNCU GƏLİŞ

R z a q u l u. Baba, hazırlırlar, qulluğunuza gözləyirlər.
N a d i r. De gəlsinlər. (Rzaqulu gedir.) Ah! (Fikirdə.) Xorasanı düşmənlərin əlindən xilas etdiyim günü tezmi görəcəyəm?

ON BİRİNCİ GƏLİŞ

Rzaqulu, bir neçə yaraqlı qaçaq.

N a d i r. Gəldiniz? Bu saat atlanıb düşün kəndlərə, ətraf-əsnafa! Hər kəsi gördünüz, deyərsiniz Nadir sizi çağırır.
Hamı gərək bu gün buraya cəm olsun. Hər kəs gəlməsə, adını soruşub yazarsınız, sonra mən onlara göstərərəm. Heç kəs də qorxmasın, eşitdiniz?
H a m i. Bəli.

N a d i r. Di durmayınız. (Gedirlər.) Sən də Rzaqulu, de, mənim atımı hazır etsinlər.
R z a q u l u. Baba, mənim atımıdadım?

N a d i r. Yox, oğlum, bu səfər sən getməyəcəksən. Buralar şuluqdur, sən də evə bax. (Rzaqulu çıxır. Bir-bir, iki-iki kənd
əhli kəlib Nadirə baş əyib qabağında dururlar.) Hər kəs yorulubdur, əyləşsin. Xoş gəlibsiniz, hamı yığılanda mənə xəbər edin. (Evə gedir.)

K ə n d ə h l i n d ə n b i r i. Heç bu sıfət bunda görükmüyübdür ki, deyə əyləşin.
İ k i n c i. Görəsən genə nə var, bəlkə işi düşübüdür.
Ü ç ü n c ü. Əlbəttə, yorulubdur, quzdurluğa getmək istəmir ki, arxayıñ evdə otursun. Biz də tövcü verək.
D ö r d ü n c ü. Xülasə, allah özü rəhm etsin, xeyir işə bənzəmir.
B e ş i n c i. Bizim evimizi düşmən azmı yixır? Bu da indi istəyir ki, olub-qalanımızı alsın.
Mənim sözümə baxsanız,
hamımız çıxarıq gedərik, sonra nə edəcək, etsin. Ölüb getmişik, ölmüşün nəyini öldürəcəkdir. (Bu vaxt bunların arasında
qovğa düşür, bunları çağırın qaçaqlar gəlirlər. Xalq onlara tərəf.)
H a m i (bərkdən). Bizi nə üçün yığıbsınız?

ON İKİNCİ GƏLİŞ

Nadiri görəndə səslərini kəsirlər.

N a d i r. Həzərat! Xoş gəlibsiniz! Bu vaxtadək məndən və atamdan zərərdən və əziyyətdən başqa bir şey görməyibsiniz....

Əvvələn sizdən təvəqqə edirəm ki, mənim günahımdan keçəsiniz və sizə məlum edirəm ki, bugündən quldurluğu,
qaçaqcılığı bilmərrə buraxıb, canımı, gücümü və ağlımı millət və vətən yolunda sərf
edəcəyəm. Bəsdir, nə qədər əbəs
yerə qan tökdüm. Bəsdir, nə qədər siz mənim əlimdən dad çəkdiiniz. İndi ancaq düz yolu
tapmışam, indi ancaq anlamışam ki,
insan gərək vətən və millət yolunda işləyib qeyrət, həmiyyət göstərsin. Özünüz
görürsünüz, eşidirsiniz vətənimizi düşmən
hər yerdən zəbt edir. Hətta ziyanətgahlarımıza da əl uzadırlar. Bundan sonra mən özümə
söz verirəm ki, vətənimizi
düşmənlərin əlindən xilas edib milləti zülmdən qurtaram. Əvvəlinci gedən yerim
Xorasandır ki, sistanlıları oradan
gərəkdir qovmaq. Sizlərdən kim istəmir ki, ata-babalarımızın müqəddəs yerlərini xilas
edək, tainki bizdən sonra gələn
uşaqlarımıza bu iibrət ola, qeyrətə gəlib gözləri həmişə açıq ola? Kim istəyər ki, öz
əkdiyini özü biçməsin? Razısınızmı?
H a m 1. Razıyıq! Razıyıq!....
N a d i r. Bəs belə olan surətdə dağlığınız ətrafda olan kəndlərə, car çəkin ki, Nadir gedir
Xorasanı düşmənlərin əlindən
qurtarmağa. Hamı yiğilsin, hər kəsin nə yarağı-əsləhəsi var götürüsün. Onu da deyirəm:
hər kəsin qeyrəti oyanmayıbdır,
getməsin. Ümidvaram ki, sözümə əməl edəsiniz.
H a m 1. Hazırıq vətən yolunda baş qoymağ! Hara aparırsan bizi apar. (Bərkdən.) Nadir
sağ olsun!.... Nadir sağ olsun!....

PƏRDƏ

YARIM MƏCLİS

İKİNCİ MƏCLİSİN MABƏDİ

Vaqe olur Xorasan yolunda. Bir neçə çadır, bir sərbəz əlində tūfəng çadırın qabağında
gəzinir. İki sərbəz yavuqda durub
çırrıçıyıq.

B i r i i c i s ē r b a z. Ağlin nə kəsir, Xorasana getməkdən bir şey olacaq, ya yox?
İ k i n c i s ē r b a z. Necə?
B i r i n c i s ē r b a z. Deyirlər sistanlılar qalanı möhkəm bərkidiblər.
İ k i n c i s ē r b a z. Baxaq görək, necə olacaqdır. Şah gərək ki, bir xəbər gözləyir, ona
görə hələ getmək istəmir.
B i r i n c i s ē r b a z. Nə xəbər gözləyəcək. Düşmənlər dəli deyillər ki, Xorasan kimi
şəhəri əllərindən verələr. Heç

bilirsənmi, ziyarətə gedənlərdən nə qədər xeyir götürürlər?

İ k i n c i s ē r b a z. Bundan əlavə, deyirlər onların xanı sərbazlara çox mərhəmət göstərir: hər nə qarət olunur, sərbazların aralarında bölünür.

B i r i n c i s ē r b a z. Ona görədir ki, Mahmud xanı sistanlılar sevirlər.

İ k i n c i s ē r b a z (əlini gözünə tutur). O kimdir, tez-tez çaparaq gəlir?

B i r i n c i s ē r b a z. Hani? Hani?

İ k i n c i s ē r b a z (əli ilə göstərir). Odur, bax! Odur!

B i r i n c i s ē r b a z. Bizim adam deyil?

İ k i n c i s ē r b a z. Bəli. Görəsən kim ola?

B i r i n c i s ē r b a z. Bir yaxşı bax, uzaqdan atlılar da görünürlər.

İ k i n c i s ē r b a z (diqqətlə baxır). Doğrudur, qəribə çox atlı var, görəsən kimdir?

B i r i n c i s ē r b a z. Lazımdır padşaha xəbər vermək.

İ k i n c i s ē r b a z. Ay, kimsən, dayan! (Tüfəngi götürür atmağa. Bu vaxt əvvəlinci sərbaz yüyür Təhmasın çadırına tərəf,

orada şeypur çalınır. Təhmas çadırdan tez çıxır, qarşidan Nadir qoşunu ilə gəlir.)

T e h m a s (öz sərbazlarına). Dayan! (Əli ilə.)

Nadir ürəkli Təhmas xana tərəf gəlir və iki tərəfin qoşunu xamuş durur.

N a d i r (qılınçı açıb Təhmasa verir). Qibleyi-aləm! Bu qılıncla mən çox ataları oğulsuz və çox uşaqları atasız və

anasız qoymuşam. Bu qılıncla çox naħaq qanlar tökmüşəm, çox evlər yıxmışam, indi qeyrət və insaf mənə qalib gəlib.

Gəlmışəm qibleyi-aləmin hüzuruna. Xahiş edirsən bu qılıncla başımı vur, yainki rüsxət ver, düşmənlərin təsərrüfündən

vətənimizi xilas edim, hərçənd dayımı göndərmişdim qibleyi-aləmin qulluğuna ki, mənim məqsudumdan xəbərdar etsin, amma

Xorasana məxfi göndərdiyim adam gəlib ürəyi odlayan xəbər gətiribdir. Hırsimdən səbir edə bilmədim və özümü qibleyi-aləmə

yetirdim ki, məqsudumdan xəbərdar edim. İndi ixtiyar qibleyi-aləmdədir. (Başını aşağı salıb durur).

T e h m a s (yavuq gedir, qılınçı verir). Nadir! Sənin bu vətənpərəstliyin və aşkara qeyrətin məni vadar edir nəinki sənin təqsirindən keçəm və bəlkə cəmi qoşunun ixtiyarını sənə tapşıram. Mən sənin təqsirindən keçdim. (Qoşuna üzünü tutub.)

Xoş o millətin halına ki, Nadir kimi köməyi var. Xoş o qoşunun halına ki, Nadir kimi sərdarı var!!! Sağ olsun Nadir xan!

Q o ş u n. Təhmas şah sağ olsun! Nadir xan sağ olsun!

(Burada fars marşı çalınır.)

PƏRDƏ

ÜÇÜNCÜ MƏCLİS

Vaqe olur Xorasanın ətrafında. Bir tərəfdə Nadirin çadırı, o biri tərəfdə Xorasan qələsi.

ƏVVƏLİNÇİ GƏLİŞ

N a d i r (uzaqdan qoşuna baxıb). Mirzə Mehdi! (Yavuq gəlib daşın üstə əyləşir. Fikrə gedib başını əli ilə tutur).

M i r z ə M e h d i x a n. Salari-müəzzəm!

Cənabi-süpəh-salari-sərdar! Nə buyurursunuz?

N a d i r (başını qaldırıb). Gəlibson?

M i r z ə M e h d i x a n. Salari-müəzzəm, bu gün üç gündür nə gecə yatıbsınız və nə gündüz, bədənə zərərdir. Bir az rahat olun.

N a d i r. Mirzə Mehdi! Dünənki dava məni bir hala gətiribdir ki, özümü tərlan kimi hiss edirəm. Həqiqət, dünənki dava

qabaqkı davalara bənzəməz. Qalani allahın köməkliyi ilə bu gün alacağam, düşməndə güc qalmayıbdır. (Qoşuna nəzər edir.)

M i r z ə M e h d i x a n. Qoşuna rahatlıq olacaq, yainki bu gün genə davadır?

N a d i r. Xeyr, dünənki davadan sonra rahatlıq vermək olmaz. İki gərəkdir isti ikən görəsən, bu gün gərəkdir qala alınsın.

(Dişqarida səc.) Mirzə! Gör kimdir? (Mirzə Mehdi çıxır. Tək.) Bəli, indi bu davalarımı Təhmas eşidibsə, çox şaddır.

Görünür, ümidi mənə çoxdur. Yoxsa ,birdən-birə mənə qoşunun ixtiyarını verməzdi və tək məni sistənlilərin üstə

göndərməzdi.... Xeyr, çox da ümid etmək olmaz. O gün kağız göndəribdir ki, tez İsfahana özünü yetir. Amma xəbəri yoxdur,

bilmir ki, İrani hər yerdən tar-mar etmək istəyirlər. (Fikrə gedib başını əli ilə tutur.)

İKİNCİ GƏLİŞ

Mirzə yavaş-yavaş gəlib Nadiri bu halda görüb danışdır.

N a d i r (başını qaldırıb). Mirzə, gəlibson? Kimdir? Nə səsdir?

M i r z ə M e h d i x a n. Qulluğunuza Sistan tərəfindən elçi gəlibdir.

N a d i r. Elçi?! (Ayağa durur.) Ah! Ah! Ah! (Gülür.) Elçi! Görəsən fikri nədir? Qala alınmasa biz tərəfdən qılınç yerə qoydu

yoxdur, Mirzə. Görürsən? (Rişxəndlə.) Buyursun! (Mirzə çıxır. Tək.) A.... Zərbi-dəstimi dadıblar.... Elçi nədir? Gərək xan özü

gəlib təvəqqə edə ki, mən ondan əl çəkim.... Xeyr, əl çəkmərəm. Ancaq təvəqqə edə bilər ki, xalqı əbəs yerə qırmayım, özünü

oldurmayım.... Ancaq belə şeylərin təvəqqəsi ola bilər....

ÜÇÜNCÜ GƏLİŞ

Elçi və Mirzə Mehdi.

E l ç i (baş əyib). Xidməti-şerifinizə salam edib Sistan xanının tərəfindən göndərilmişəm.
N a d i r. Xub, buyruq?
E l ç i. Xanın xahişi budur ki, ümum xeyirdən ötəri davani bərhəm edin.
N a d i r (acıqlı baxır). Nə şərti-şürutla?
E l ç i. Xan xahiş edir ki, layiqincə xərac versin.
N a d i r (gülür). AH! Ah! Qalada oturub dəhyek versin?! Xub! Cənab elçi, xanınız çox
əla xəyallara düşübdür....
E l ç i. Və bir də şərt edir ki, bundan sonra minbəd İranla dava etməsin.
N a d i r (gülə-gülə). Cənab elçi! Xanınıza ərz edərsiniz ki, bu gün hazır olsun!
Şərtnaməni yazıb göndərərəm və buyruq
verərəm ki, qolubaqlı şərtnaməyə qol çəksin.
E l ç i (mat). Anlamayıram.
N a d i r. İnşaallah, bir saat keçmiş anlarsınız. Görünür, xanınız davada xabi-qəflətdə
imiş, zərbi-dəstimi görməyibdir
və illa görsə idi bu təklifləri mənə etməzdi. İnsafdırkı ki, ata-babamızdan qalan yerləri
alasınız, müqəddəs yerlərimizi
qarət edəsiniz və bizim qüvvətimiz ola-ola sizin xeyrinizə olan şərtləri qəbul edək?
Hərgah xanınız xahiş edir ki, özü əsir
olmasın, hərgah əbəs yerə qoşunun qanfişan olmağını istəməyir, iki saatadək Xorasanın
qələsini gərək azad etsin. Və illa
bu gün şəhəri alt-üstə çevirmək, anaları balasız, balaları anasız qoymaq mənim borcum
olsun. İndi buyurun. (Əli ilə yol
göstdərir. Elçi baş əyib çıxır.) Mirzə! Görürsən, nə təkliflər edirlər?
M i r z ə M e h d i x a n. Sərdarım, fikrinizdən xəbərdar deyillər. Dünən davani
kəsməkdən ola bilsin ki, xan özgə
xəyallara düşübdür.
N a d i r. Onun xəyalı mənə məlumdur. İstəyir vaxt alıb təzədən hazırlaşın. Fəqət mən
qoymaram göz açmağa. (Ayağa durub
hazırlaşır.) Mirzə, bax gör, hamı hazırlırmı? (Mirzə çıxır. Tək.) Xorasanı əldən vermək
istəmirlər.... Allah yar olsa,
göstərərəm!....

DÖRDÜNCÜ GƏLİŞ

M i r z ə M e h d i x a n. Əfqanıstandan məktub var.
N a d i r. Açıxu! (Nadir baxır, Mirzə ayaq ustə səslə oxuyur.)
M i r z ə M e h d i x a n. "Süpəhsalar sağ olsun! Əfqanlar şücaət və rəşidliyinizi
eşidiblər və fikrinizdən xəbərdar
olublar ki, Xorasandan Əfqana üz qoyacaqsınız. Bu xəbər bunları təşvişə salıb, ciddi
surətdə hazırlanırlar. Məclis
qurub əhd etdilər ki, Allahyar xanı zindandan xilas edib qoşunu ona tapşırınlardı. Təzə
qalalar tikməyə mübaşirdirlər.

Hər növlə çalışırlar ki, qabağınızı kəssinlər. Kəhrizi Allahyar xanın qoşunu tutubdur və oradan Fərmanabada atlı qoşun göndərib istəyirlər dal tərəfdən sizə mane olsunlar. Bu əhvalatları vacib bilib qulluğu-şərifinizə məlum edirəm.
Şərif xan."

N a d i r. Başimdakı fikrimi bu xəbər busbüütün dəyişdirdi. (Fikrə gedir.) Hər nə olmuş olsa gərəkdir bu gün sistanlılarla qurtaram. Mirzə! Sən çıx yuxarı, tamaşa et davanı başlıyıram. (Hazırlaşır. Mirzə çıxır, uca səslə.)
Şeypur! (Şeypur səslənir, dışarıda qılı-qal düşür.) Əvvəlinci foc, sağ tərəfdən! İkinci foc, sol tərəfdən! Üçüncü,
daldan hazır olun! (Nadir əli ilə işaret edir, şeypur çalınır. Uca səslə.) Allah! Allah! Allah!

PƏRDƏ

ÜÇÜNCÜ MƏCLİSİN MABƏDİ

Vaqe olur İsfahan şəhərində. Şah Təhmas öz evində əyləşibdir və Heydər xan qabağında durubdur.

Ş a h T e h m a s. Heydər! Nadirdən bəs bir xəbər gəlmədi?
H e y d e r. Qibleyi-aləm! Gəlibdir.
Ş a h T e h m a s. Nə xəbər var? Nə iş görüübdir?
H e y d e r x a n. Qibleyi-aləm sağ olsun! Heç şey. Yazmağından belə məlum olur ki, əbəs yerə qoşunun yarısını tələf edib bir iş də görməyiibdir.
Ş a h T e h m a s. Elə şey ola bilməz. Nadir ola bir iş bacara bilməyə?
H e y d e r x a n. Qibleyi-aləm! Başdan gərək mənim sözümə diqqət edəydiniz; mən ərz etdim, quldura birdən-birə elə zor mənsəb vermək olmaz. Kim bilir qoşunun başına nələr gətiribdir.... Qoşun heç.... Ancaq....
Ş a h T e h m a s. Nə üçün fikrə getdin? Söylə görüm!
H e y d e r x a n. Qibleyi-aləm! Cürət edib ərz edə bilmirəm.
Ş a h T e h m a s (hırslı). De görüm nə olubdur?
H e y d e r x a n. Qibleyi-aləm! Belə deyirlər, guya Nadir qoşunu özünə tabe edib, istəyir hətta padşahlığa əl uzatsın.
Ş a h T e h m a s. Sən hardan bilirsən? Kim deyir?
H e y d e r x a n. Qibleyi-aləm! Kerratla yazıbsınız: ki, gəlsin, nə üçün gəlməyir? Və bundan əlavə, eşidirəm xalq və qoşun ona böyük məhəbbət göstərirələr.
Ş a h T e h m a s (fikrə gedir). Doğru deyirsən, hərgah belə bir şey olmasa, bu vaxtadək onun cürəti nədir ki, mənim buyuruğuma əməl etməyə. Mən demişəm ki, hər əhvalatı yaz xəbər et, amma bu vaxtadək heç bir şey yazmayıibdir.

H e y d ə r x a n. Bir neçə məktub göndəribdir, ancaq onun sözlərinə inanmaqmı olar?
Məsəla, yazar ki, sistanlıları qovluyub
Xorasanı düşmənin əlindən xilas etmişəm, Əfqanıstanı alıb xanını əsir etmişəm.... Belə
şeylər yazmaqdam məlum olur ki,
qibleyi-aləmi arxayın edib başındaki yaman fikirlərini istəyir birdən aşkar edə.
Ş a h T ə h m a s. Bu saat Süleyman xanı bir qədər qoşunla göndərərsən Əfqanıstana
onun hər ixtiyarını alsın və boynunu
onun gərək vurduram. Onda o qədər hünər olsun ki, padşahlıqa əl uzatsın? Xeyr....
Xeyr.... Qoymaram elə quzdurlar tacıma
əl uzadalar.

H e y d ə r x a n. Qibleyi-aləm! Nadirdə bir dil var ki, hamını aldadər, hökmünüzü yerinə
tez yetiriniz, yoxsa bədbəxtlik üz verər.
Ş a h T ə h m a s. Durma! Necə ki, dedim elə edərsən, get bu saat Süleyman xanı qoşunla
göndər.... (Heydər xan çıxır.)
Ş a h T ə h m a s (bir az fikirdən sonra). Hər halda, gərəkdir ehtiyatlı olmaq, güc onda,
ad onda, dövlətin cəmi əyanları ona
tərəf.... Yox, bu işi belə qoymaq olmaz, gərəkdir onun başı vurula, Heydərdən savayı
qeyri vəzirlər də bir neçə dəfə deyiblər
ki, Nadirə ümid bağlamq olmaz....

ƏVVƏLİNÇİ GƏLİŞ

H e y d ə r x a n. Qibleyi-aləm! Xəbər gəlibdir ki, Nadir şəhərin on, beş ağacliğindadır.
Ş a h T ə h m a s. Buyruq ver ki, şəhərə qoymasınlar.
H e y d ə r x a n. Qibleyi-aləm! Bu saat onun qabağını saxlamaq olmaz. Buyruq veriniz
gəlsin, vaxta ki, daxil oldu, cəllada hökm
edərsiniz boynunu vursun.
Ş a h T ə h m a s. Yaxşı, sən cəllada deyərsən hazır olsun. Buyruq ver ki, Nadir şəhərə
daxil olanda qoşunu bir ağacliqlıq
qoysun və şəhərin xəlqi çox şadlıq etməsin. (Təhmas öz otağına gedir.)
H e y d ə r x a n. Hər nə hiyləm var idi işlətdim. İndi padşaha məndən müqərrib bir
kimsə olmadığını Nadir düşünər.
Mənim əslim xan, dövlətin hər bir ixtiyarı mənim əlimdə, Nadir isə dünənki quzdur.
Doğrusu, ürəyim qəbul etməyir ki,
dünənki quzdur bu gün bu tövr şan-şövkətə layiq olsun.... Xeyr.... Vaxtında gərəkdir iş
görmək....
Ş a h T ə h m a s (daxil olur. Uzaqdan şeypur səsi). Heydər! Bu nə səsdir? (Heydər xan
qapıya gedərkən, qapıdan Nadir və
sərkərdələr daxil olub şahın qabağında dizləri üstə otururlar.) Durun! (Əli ilə göstərir.)
Bir adam ki, padşahın
əmrindən çıxdı, ona xeyir-dua vermək olmaz, onun başı gərəkdir vurulsun. (Nadir və
qeyriləri ayağa durub bir-birinə
təəccübələ baxırlar.)
N a d i r. Qibleyi-aləm! Nə günahın sahibiyəm?

Ş a h T e h m a s. Günahın çoxdur: neçə aydır gedibsən, beş min qoşun aparıbsan, bu vaxtadək bir şey yazmayıbsan, bəs bundan məlum olur ki, padşahın əmrindən çıxıb, başında qara fikirlər bəsləyirsən. Mən o başı yox etdirərəm..
(Bərkdən.) Cəllad!

İKİNCİ GƏLİŞ

N a d i r (uca səslə). Səbir ediniz, qibleyi-aləm! Təvəqqə edirəm qulluğunuza göndərdiyim məktubları buyurasınız gətirsinlər.

Ş a h T e h m a s. Nə məktub?

N a d i r. Hər nə ki olubdur, hər şəhəri ki almışıq, hamısının barəsində Mirzə Mehdi yazıbdır. Mirzə, doğrudurmu?

M i r z ə M e h d i. Bəli, hər əhvalat ki olub, vaxtbavaxt təfsilən qibleyi-aləmin qulluğuna yazılıb göndərilibdir.

Ş a h T e h m a s. Heydər! Kağızları gətir görüm.

N a d i r. Qibleyi-aləm! Fikrinizə gəlirmi, qoşunun qabağında and içdim ki, bundan sonra səmim-qəlblə millətə və dövlətə

kömək edəcəyəm? Ola bilərmi o andımdan sonra padşahıma və dövlətimə xəyanət edəm?

Ş a h T e h m a s. Onlar köhnə sözdür.... İnsanın qəlbini bilmək olmaz.

ÜÇÜNCÜ GƏLİŞ

Heydər xan kağızları gətirib verir şaha.

H e y d ə r x a n. Qibleyi-aləm, ancaq iki kağız alımbdır. (Şah Təhmas kağızları alıb baxır.)

Ş a h T e h m a s (başını yırtgalayıb). Bəli, hərgəh burada yazılanın hamısı düz olsa, çox hünerlər edibsınız, amma....

N a d i r. Qibleyi-aləm! Səbəb nədir ki, mənim sözlərimə inanmırınsınız? Və nə səbəbə gərəkdir mən yalan danışam və y

ainki yazam? Təvəqqə edirəm buyurasınız qalan məktubları. da gətirsinlər.

Ş a h T e h m a s (Heydərə). Dahadımı var?

H e y d ə r x a n. Qibleyi-aləm! Qeyri məktublar o qədər lazımlı olmadığına görə saxlamamışam.

Ş a h T e h m a s. Əhvalat fikrindədir, ya yox? Nə yazılmışdı?

H e y d ə r x a n. Bir qəribə və lazımlı söz yox idi, o barədə kərratla qibleyi-aləmə ərz etmişəm və məxfi edəcəyəm.

N a d i r (acıqlı). Qibleyi-aləmdən çox təvəqqə olunur ki, qalan məktubları harada olsa Heydər xan tapsın; ikinci, mən

dövlət və millət yolunda qılinc vuram, necə ola bilər ki, dövlətin məndən gizlin sözü ola vəhalonki cəmi qoşun hamısı

mənə tabedir: ölü dəsəm ölürlər, qal desəm qalarlar....

Ş a h T ə h m a s. Nadir! Özünə çox ümid edirsən, yaman fikirləri başından daşla! Yoxsa
... başından özgə bir xəyallar
keçir? Hə?

N a d i r. Şahım! Fikrimdə vətənə rövnəq verməkdən, onu düşmənin zülmündən,
məşəqqətindən qurtarmaqdan başqa bir
şey yoxdur. Qibleyi-aləm! Bunu gərəkdir fikrinizdən unutmayasınız ki, mənim xüsusi
düşmənlərim çoxdur, gözləri görüb
xain olan ürəkləri qəbul etmir ki, mən quldurluqdan qibleyi-aləmin mərhəməti ilə gəlib
bu şan və şövkətə çatam. Xülasə....

(Fikirdə.) Məlum olur ki, mən qibleyi-aləmin buyurmağına görə, özgə fikirlərə
düşmüşəm. Bəli.... Hərgah mənim ... o
fikirlərim qibleyi-aləmə naxoşdur, buyursun bu saat başımı vursunlar; ancaq təvəqqə
edirəm hamı məktubları tapdırıb
oxuyasınız, o vaxt yəqin edərsiniz, mən qibleyi-aləmin hüzurunda nəinki tənbehə və
bəlkə böyük olan mənsəbə layiq olam....

Bu biçarə sərkərdələr və qoşun aslan kimi dava edib, cəmi Xorasan və Əfqanistan
mahallərini zəlzələyə gətirib xanlarını
əsir, yerlərini tar-mar ediblər. Bunlar göstərən qeyrətin əcri budurmu? Bu binəvalar şad-
xürrəm gələrkən fikir edirdilər:

"Şahımız bizə mərhəmət və ənam edəcəkdir", fəqət.... (Fikrə gedir.)

Ş a h T ə h m a s (hərslə). Mənə nəsihət etmə! (Başını əli ilə tutub fikrə gedir və əli ilə
işarə edir ki, çıxsınlar.

Nadir xan və qeyriləri çıxırlar. Tək.) Ürəyimizi şad edəcəkdir! Ənam edəcəkdir! Yaxşı
şad edərəm! Dünənki quldur mənə
nəsihət edir. Xeyr, görünür, bir şey var, Heydər deyən söz gərəkdir doğru ola. İnsan belə
olurmuş. Bir az ki, əlinə ixtiyar

verərsən, özünü itirər. (Fikir.) Yox, bu işi belə qoymaq olmaz, vaxtkən çarə qılmaq....

(Fikir.) Nə etmək? Kimdən bilmək ki,

həqiqət, Nadir padşahlıq fikrinə düşübdür. Heydərin sözünə çox da inanmaq olmaz.

(Fikir). Tapdim.... Mirzə Mehdi

Nadirin ən müqərrib adamıdır, onun həp bir gizlin fikri olarsa bilər.... Tələb edərəm.

Qorxusundan hər nə varsa, açıb

deyər. (Qapıdakı fərraşa). Heydər xanı buraya çağır. (Fikirdə.)

DÖRDÜNCÜ GƏLİŞ

H e y d ə r x a n (daxil olur). Qibleyi-aləm! Buyuruğunuz?

Ş a h T ə h m a s. Heydər! Bu saat Mehdini buraya çağır.

H e y d ə r x a n. Qibleyi-aləm sağ olsun, Mirzə Mehdini?

Ş a h Təhmas. Mirzə Mehdini! Mirzə Mehdini! Mənə lazımdır. Nadir onsuz heç yerə
getməz və ondan bir şey gizlətməz.

Bir-birinə məhəbbətləri çoxdur.

H e y d ə r x a n. Təəccüb! Qibleyi-aləmin hüzurunda elə adamların nə işi gərəkdir ola?

Ş a h T ə h m a s. Heydər, elə demə, Mehdi ağıllı adamdır. Yaxşı qələmi var, mən
istəyirəm məxsus Nadirin barəsində

onunla söhbət edəm.

H e y d ə r x a n. Bəçeşm! (Çıxır.)

Ş a h T ə h m a s. Mehdini qorxutmaq gərəkdir, yoxsa Nadirin pünhan işlərini açmaz; Nadiri o çox istəyir. (Fikrə.) Bəli, qorxu başa bəladır, onu zindana saldırram. (Fikrə.) Yox.... Əvvəl xoşluqla, hərgah xoşluqla olmadı, onda güc ilə dedirdərəm.

BEŞİNCİ GƏLİŞ

H e y d ə r x a n (daxil olur). Qibleyi-aləm sağ olsun! Mehdi gəlibdir.

Ş a h T ə h m a s. De gəlsin. (Heydər çıxır.)

ALTINCI GƏLİŞ

M i r z ə M e h d i x a n. Salaməleyküm!

Ş a h T ə h m a s. Mehdi! Əyləş! (Mirzə Mehdi oturmayıb qolu bağlı qabağında durur. Şah Təhmas Heydər xana işaret edir ki, çıxsın.) Mehdi! Qələmin yaxşı olmağa görə istəyirəm sənə bir böyük mənsəb verəm, ancaq gərəkdir sidqi-ürəklə dövlətə qulluq edəsən.

M i r z ə M e h d i x a n (baş əyib). Qibleyi-aləmin mərhəməti mənim üzərimdə çoxdur. Ancaq qibleyi-aləm sağ olsun! Böyük mənsəbə mən özümü layiq bilmirəm.

Ş a h T ə h m a s. Ümidvaram ki, qələmin gücü ilə dövlətə çox mənfəət gətirəsən, dövlətə və millətə zərər olan şeyləri təxirsiz bildirəsən ki, vaxtında bəlanın əlacını tapmaq. (Mirzə Mehdi xan fikirdə.) Nə üçün fikrə getdin?

Anlamayırsanmı?

M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm! Həqiqət, anlamıram.

Ş a h T ə h m a s. Anlamayırsan? Məsələn, bir şəxs padşahın canına qəsd edə, belə bir əhvalatı lazımlı gəlirmi xəbər edəsən?

M i r z ə M e h d i x a n. Əlbəttə!

Ş a h T ə h m a s. Bəs de görün, Nadirin tərəfindən bir şey eşitməyibsenmi?

M i r z ə M e h d i x a n. Xeyr, qibleyi-aləm!

Ş a h T ə h m a s. Bəlkə məqami-dostluqda sənə demiş ola ki, guya fikrindən padşahlıq keçir.

M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm! Neçə ildir mən onunla bir yerdə oluram, hər bir sirri və pünhan sözü olubsa, məndən gizlətməyibdir, həməvaxt felindək və qövlindən səltənətiniz payidar olmayı və qibleyi-aləmə artıq dərəcədə məhəbbəti aşkar görünür. Həqiqət, dava məqamında şir kimi şəmşir əlində hamidan qabaq düşmən müqabilinə gedibdir. Padşahını sevməyən şəxs də bu tövr edərmi?

Ş a h T e h m a s. Bəs görükür heç bir şey eşitməyibsən?
M i r z e M e h d i x a n. Heç!
Ş a h T e h m a s (hırslı). Səni zindana salandan sonra hamısını deyərsən.... Get, amma
bir adama bizim söhbətimizi
deyibsən, özünü ölmüş bil! (Baş əyib gedir.)
Ş a h T e h m a s (fikirdə). Bəlkə Heydər səhvdir, ağlım kəsmir ki, Nadirdə belə cürət
ola. Hərgah bu fikrə düşmüş olsa da,
bu tezlikdə aşkara çıxarmaz. (Fikrə gedib başını əli ilə tutur.)

YEDDİNCİ GƏLİŞ

H e y d e r x a n (yavaş-yavaş daxil olur). Qibleyi-aləm! Nə üz veribdir?
Ş a h T e h m a s (başını qaldırıb). Sənsən? Heydər, mən fikrimi sənin barəndə
dəyişdirdim. Dövlət işlərində səndən
mənə müqərrib adam yoxdur, özün görürsən sənə nə qədər mərhəmətim keçir, cəmi
dövlətin ixtiyarını vermişəm sənə.
Bununla belə, işdən belə məlum olur ki, sən istəyirsən Nadir kimi adamı mənə düşmən
edəsən. Deyirsən, guya Nadir istəyir
padşahlığı əlimdən alsın, taxtda özü əyləşsin. Mənim heç dəlilikim yoxdur. Mirzə Mehdi
ki, ona müqərrib adamların
biridir, söyləyir, Nadir mənim yolumda baş qoymağə hazırlıdır. Və bir də qeyri məktublar
ki, Nadir işarə edir, məni təşvişə
salıbdır. Hanı o məktublar?
H e y d e r x a n. Qibleyi-aləm! O məktubların məzmununu siz bilirsiniz, haman
məktublarda yazılın əhvalat Əfqanistan
barəsindədir.... Bundan qeyri bir əhvalat yoxdur. O ki qaldı Nadirin əminliyinə ...
şəkkim çoxdur.... Qibleyi-aləm! Sizinlə
söhbət edəndə diqqət etdinizmi, dedi: qoşunlar və sərkərdələr hamısı mənə tabedir.... Bu
nə sözdür? İşarə deyilmə!
(Şah Təhmas fikrə gedir.)
Ş a h T e h m a s. Bəs Nadirin xain olmağını, görükür, sən yəqin edibsən?
H e y d e r x a n. Yəqin, mənə gün kimi aşkardır. Mənim məsləhətimə görə Nadiri
gərəkdir bu gün zindana salalar, tainki
əlaqəsi heç kimse ilə olmasın. Çünkü bu xəbərləri eşitsə, həm qoşunu və həm sərkərdələri
təhrik edər ki, qibleyi-aləmin
üzünə ağ olsunlar.... (Şah Təhmas fikrə gedir, Heydər xan qoynundan kağız çıxarıır, Şah
Təhmas kağızı görür.)
Ş a h T e h m a s. Bu saat buyruq verərsən onu həbs etsinlər. (Bərkdən.) Bu saat! O nə
kağızdır?
H e y d e r x a n. Qibleyi-aləm! Bu gün gəlibdir. Osmanlı dövləti bizim şərtnaməmizə
cavab yazıbdır.
Ş a h T e h m a s. Nə yazıbdır?
H e y d e r x a n. Yazır ki, gərək biz Ərəs çayının sağ tərəfini onlara verək....
Ş a h T e h m a s (fikirdə). Sağ tərəfini.... Xeyr, elə şey ola bilməz!
H e y d e r x a n. Əlbəttə, belə şey ola bilməz, amma....

Ş a h T e h m a s (acıqlı). Necə amma?
H e y d e r x a n. Çarəmiz yoxdur, gərək razı olaq.
Ş a h T e h m a s. Necə çarəmiz yoxdur? Nə üçün gərək razı olaq?
H e y d e r x a n. Qibleyi-aləm! Osmanlinin müqabilinə çıxmaq üçün əqəllən gərək
20.000 qoşunumuz ola. Bu qədər qoşunu
keçən davalardan sonra yiğmaqmı olar?
Ş a h T e h m a s (başını əli ilə tutur və bir az fikirdən sonra). Yox.... Mən səhv etmişəm.
Bu saat gedib Nadiri çağırarsan
buraya. Əvvəlki buyruğumu ki, həbsə salsınlar, əlbəttə, deməzsən. Mən görürəm onsuz
bu iş başa gəlməz. Bu saat gərəkdir
onu hüzuruma gətirəsiniz və Cəfər xan, Mehdi xan burada olsunlar.
H e y d e r x a n. Qibleyi-aləm!
Ş a h T e h m a s. Durma, buyurduguma əməl et! (Heydər xan çıxır.) Nadir bu halda
dövlətin müşkül işlərində gərəkdir, ah...
Nə yaman halətdir! (Fikirdə.) Nə üçün mən Heydərə inanıb Nadiri özümə düşmən
edirəm? Yox, tamamdır! Bu gündən Heydərə
çox ümidi etməmək.

SƏKKİZİNCİ GƏLİŞ

R z a x a n. Qibleyi-aləm! Bu saat xəbər gəlibdir ki, Osmanlı İrəvandan keçib 30.000
qoşunla bizim torpağa ayaq qoyubdur.
Ş a h T e h m a s. Elə şey ola bilməz. Ancaq bu xəbər vardır ki, bizim şərtnaməni qəbul
etməyib istəyir ki, Ərəs çayının
sağ tərəfini onlara verək.
R z a x a n. Qibleyi-aləm! Bu xəbəri yəqin bilib qulluğnuza gəlmişəm, yoxsa cürət
etməzdim.
Ş a h T e h m a s. Bəs Heydər görüükür, səhvdir. Ah ... xain.... Ah ... bədbəxt Heydər! Bu
saat onu çağırarsan, görüm bu əhvalatları
nə üçün gizlədir?

(Rza xan istəyir çıxsın. Nadir xan, Heydər xan, Məhəmməd xan, Cəfər xan daxil olurlar.)

Ş a h T e h m a s (Nadirə). Mən sənin təqsirindən keçib əvvəlki ixtiyarını qaytarıram.
Ümidvarım ki, bir para xəyalatdan
qayıdır sədaqətdə xidmət edəsən. Bu saat Rza xan bir qəmgin xəbər gətiribdir, guya
Osmanlı bizim yerlərə ayar qoyubdur. Ona
görə vaxtı fövt etməyib Rza xanı, Məhəmməd xanı və Cəfər xanı köməkçi götürüb
kedərsən düşmənin müqabilinə!
N a d i r (əvvəl yavaş səc ilə, sonra getdikcə səsini ucaldır). Qibleyi-aləmin mərhəməti
mənim üzərimdə çoxdur. Bu vaxtadək
sidqi-qəlblə dövlət və millətə qulluq etmişəm: vətənimizi düşmənlərdən xilas etmişəm.
Xorasandan sonra qibleyi-aləmin
xəbəri olmaya-olmaya əfqanların üstünə getmişəm, yerlərini alıb özlərini dağa-daşa salıb
vaxtında şahıma xəbər

etmişəm. Amma bu qulluqlarımın əvəzində qibleyi-aləmin tərəfindən nəinki böyük
mərtəbəyə və hətta bir xoş nəzərə də
layiq olmamışam. Mən heç! Amma qoşun, qoşun üçün padşahımın "mərhəba" səsi
qüvvəti-qəlb və böyük səadətdir.. Dövlətə
bugünədək mən xəyanət etməmişəm, bununla belə, qibleyi-aləm! Bir saat bundan əqdəm,
necə ki, eşitdim, buyruq vermişsiniz
məni həbsə salsınlar.... Çox təəccüb! Çox təəccüb! Səbəb? Səbəb? İnsanın biinsaf,
biqeyrətliyi və paxılılığı! Bilirəm,
hamısını bilirəm, fəqət qibleyi-aləm! Özümə cürət edib deyirəm: həmişə padşah ilə
millətin arasında olan pərdə
dövlətin viran olmasına və millətin bədbəxtliyinə ən birinci səbəb olubdur. Bu pərdə
vəzirlərdən ibarət bir şeydir ki,
həm padşahı və həm də milləti qaranlıqda saxlar. Nə padşahın millətdən və nə millətin
padşahdan xəbəri olmaz. Millətin
zülmdən ah və nalə səsini padşah eşidərsə, vəzirlər deyərlər: qibleyi-aləm! Səni millət
alqışlayır, alqışlayır.... Ağilsız,
fərasətsiz öz vəzifəsini anlamayan padşah bu sözlərə inanar, inanıb da zavallı millətin
daima göz yaşına və axırda
vətənin puç olmasına səbəb olar. İndi, həzərat! Bir padşah ki, dövləti və milləti tapşırı
biinsaf, bimərifət şəxslərə
(baxır Heydər xana və səsini ucaldır), bir padşah ki, canfişan olan qoşunun və
sərkərdənin qədr-qiyəmətini bilməyə
(üzünü xanlara) tac və səltənətə layiq deyil. Hərgah istəyirsiniz vətənimiz hər fəsaddan
xali və asudə ola gərəkdir belə
padşah səltənətdən xaric olsun....
Cəfər xan, Rza xan, Məhəmməd xan (hamı qılınclarını siyirib). Doğru
buyurursunuz.... Nadir şah çağ olsun!
Nadir şah sağ olsun!

(Şah Təhmas və Heydər xan özlərini itirirlər və dilləri tutulur.)

PƏRDƏ

BEŞİNCİ MƏCLİS

Vaqe olur İsfahanda, Nadirin iş otağı: bir tərəfdə stol, üstündə kitablar. Otaq xalılarla
döşənmiş; Mirzə Mehdi xan
oturub yazır.
Mirzə Mehdi xan. Görəsən belə bir vücudu İran daha görəcəkmi? Çətin! Sözü bir,
ürəyi saf, şir ürəkli, aslan
qüvvətli, vətənini sevən, millət yolunda can qoyan, sahibsizlərə sahib, köməksizlərə
kömək edən, yetimlərə pərvəriş verən

Nadir heyfa ki, tez qocaldı. İndi düz qırx altı yaşı var. Bununla baxanda altmış sinnində qocaya oxşayır. Ay zəmanə! Kim
deyərdi Nadir belə tez davadan əl çəkər? Hazır dava adı gələndə özgələrini göndərir,
axırıncı Dağıstan davasından sonra
çox təğyir tapıbdır. Doğru deyirlər: "Söz qılıncdan kəskin olar"; həqiqət elədir! Nainsaf
şəxslərin sözləri, biqeyrət,
müftəxor xanların büxlü həsədləri Nadirə çox təsir edibdir. Heydər xan cəzasına çatdı.
Çəfər xan, Rza xan, Məhəmməd xan
-- dövlətin əvvəlinci adamları şahiddirlər ki, Nadir taxtdan baş qaçırtdı, amma indi haman
bu şəxslər Nadirin
barəsində qeyri sözlər danışırlar. Deyirlər, guya Nadir Səfəvi nəslinin əlindən səltənəti
güc ilə aldı.... Xülasə, bu axır
vaxt Nadirin əhvalı xeyli pərişandır, bir boş söz ilə halətində çıxır. Gör iş nə yerə
çatıbdır ki, mənimlə də hirsli
danışır, vəhalonki mənim xatirimi çox istərdi. Kim bilir, bəlkə məndən də söz düzəldib
deyiblər. (Fikir. Qapıya tərəf
gəlib baxır.) Heyhat! Bundan müqəddəm sübh saat beşdə, altıda işə məşğul olardı, amma
indi saat ondur, bu vaxtadək
gəlməyir. (Qapıdan baxır.) Yox, gəlir. (Mirzə Mehdi kağızlarını götürür, Nadir əlində
ağac şah paltarında hirsli,
yavaş-yavaş daxil olur.)

ƏVVƏLİNÇİ GƏLİŞ

N a d i r ş a h (ətrafına nəzər yetirir.) Mirzə, Dağıstan davasını yazıb qurtarbsanmı?
M i r z ə M e h d i x a n. Xeyr, qibleyi-aləm, qurtarmağa az qalıbdır.
N a d i r ş a h. Neçə günə tamam olar?
M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm, on günün ərzində qurtararam.
N a d i r ş a h (hirsli). Yaz, yaz tez qurtar, mənə lazımsan! (Fikir.)
M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm! Nə barədə?
N a d i r ş a h. Bir neçə daxiliyyə işlər var, bir neçə qanunlar var. İstəyirəm yazasan.
(Fikir.) Əvvəla, fikrim budur ki,
iki düşməni barışdırıram. (Mirzəyə diqqətlə baxır.)
M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm sağ olsun, anlamıram!
N a d i r ş a h (acıqlı). Hə! Hə! Əlbəttə, adam demirəm: iki düşmən, yəni iki məzhəb.
(Mirzə fikrə gedir.) Nə üçün fikrə
getdin, yoxsa yenə başa düşmürsən?
M i r z ə M e h d i x a n. Bəli, qibleyi-aləm! İndi başa düşdüm.
N a d i r. Doğrusu, şıə, sünni adı eşidə bilmirəm. Gərək bu iki məzhəb birləşə. Nə səbəbə,
mənfəəti nədir? Onları
sonra deyərəm.
M i r z ə M e h d i x a n. Doğrudur, qibleyi-aləmin əlində. hər bir şey asandır. Amma....
Bu iki məzhəbin birləşməyi çətindir.
N a d i r ş a h. Mənim əlimdə heç bir şey çətin deyil.. İnşaallah, hərgah allah yar olursa,
məqsudimə çatarəm. Dünən Rza

xanı göndərdim Axund Molla Əli Əkbərin yanına ki, indidən başlasın xalqa nəsihət etməyə. Bu gün gərək cavab gətirə. Vaxta ki, burada xalq hazır oldu, onda Osmanliya yazmaliyam, tainki şərt-şürutlarını mənə məlum edələr.

M i r z ə M e h d i x a n. Allah xeyir versin!

N a d i r ş a h. İkinci fikrim budur: gərəkdir İncil bizim dilə tərcümə oluna.

M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm! O nə üçün?

N a d i r ş a h. Dövlətin mənfəəti üçün. Hər padşaha lazımlı gəlir qeyri tayfanın dinini bilsin, tainki qeyri tayfa ilə dininə müvafiq rəftar olunsun.

M i r z ə M e h d i x a n. Bəli, qibleyi-aləm! Fikriniz gözəl bir fikirdir.

N a d i r ş a h. Üçüncü fikrim: mollaların ixtiyarlarını azaltmaq.... Hesab etmişəm, bir ildə məscidlərdən yeddi milyon

manat mənfəət alınır. Heç bilirsən kimlər məsrəf edirlər?

M i r z ə M e h d i x a n. Xeyr, qibleyi-aləm!

N a d i r ş a h. Mollalar və axundlar! Bu pul gərəkdir dövlətin xəzinəsinə yiğilsin, zira ki, xəzinədə pul olmasa qoşun

saxlamaq olmaz, qoşun olmazsa vətən saxlamaq olmaz. Vətən gedərsə məscid də olmaz və bəlkə din də əldən gedər.

M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm! Bəs mollalar nə ilə dolanacaq etsinlər?

N a d i r ş a h. Əvvəla, bu qanundan sonra hər bir tənbəl mollalığı qaçmaz. İkinci, mollalığı layiq olan şəxslərə, dinə

rəvac verən üləmalara, islamın qeyrətini çəkən axundlara məvacib təyin edəcəyəm.... Əsil mətləb budur ki, mollanı öz

ixtiyarına qoymamaq. Bir dövlət ki, mollalar ixtiyarında yaşıdı, ol dövlətdə tərəqqi olmaz.... Çünkü bir neçə səbəblərə

görə molla qismi həmişə çalışır ki, xalq qaranlıqda yaşasın.... Daha doğrusu, dövlətə dair qanunları bilmərrə

ruhaniyərdən almaq gərəkdir.... (Fikir.) Dördüncü fikrim budur: gərəkdir mənim padşahlığında fəqir və sail tapılmaya,

məgərinki əlsiz-ayaqsızlardan başqa. Bir dövlətin ki, fəqiri, saili çox oldu, o dövlətin tez puç olmasına ehtimal var....

Xülasə, bu minval başımda çox fikirlər var.... (Fikrə gedir.) Ümidvaram ki, bunlar hamısı düzələ.... Bu gün Rza xanı

gözlüyüürəm axunddan cavab gətirsin, gərək ki, gələn odur. (Rza xan daxil olur.)

İKİNCİ GƏLİŞ

N a d i r ş a h. Rza xan! Necə oldu?

R z a x a n. Qibleyi-aləm, fikrinizin hamısını bəyan etdim, lakin....

N a d i r ş a h (acıqlı). Necə lakin? Hə, de görüm!

R z a x a n. Qibleyi-aləmin gözəl fikirləri axunda xoş gəlmədi....

N a d i r ş a h. Xoş gəlmədi? Mən istəmirəm özünü buraya çağırtdırıım, tainki mənim yanında qorxusundan bəli deyib, gedəndə yenə öz bildiyini edə. İndi ki, belə oldu (ağacı yerə vurur), bu saat de görüm, nə üçün xoş gəlməyir?

R z a x a n. Qibleyi-aləm! Deyir mən əvamünnasdan qorxuram, bir söz bu barədə
danışsam, evimi qarət edərlər.
N a d i r ş a h. Ay biçarə, canından qorxmur, evindən qorxur. İndi ki, belə oldu (hirsli),
bu saat gedib buyruq verərsən
başını kəssinlər. Dinə rəxnə olan mollaların pərəstəri olan Süleyman xanı həbsə
salsınlar.... (Hirslənib ayağa durur,
hirsindən danışa bilmir, ağacı yerə vurur.) Durma, bu saat padşah buyuruğuna əməl et....
(Rza xan çıxır.) Mirzə, bu saat
sultana kağız yaz ki, mən xahiş edirəm ümum xeyirdən ötəri iki məzhəb birləşə, eşitdin?
(Ağacı yerə vurur.) Mən
göstərərəm o məlun müftəxəndlər.
M i r z ə M e h d i x a n. Bəçeşm! (Nadir şah çıxır.) Bəli, az düşmən vardı, indi də
mollalar. Bunların qabağında
dayanmaqmı olar? Bundan müqəddəm genə məndən söz eşidərdi, amma indi artıq söz
danışmaq olmayırlı. İnsafən, başındakı
fikirlər nə gözəl fikirlərdir, nə gözəl qanunlardır! Bunlar hamısı dinpərəst və
millətpərəstlik nişanəsidir, amma
heyfa, anlamayırlar.

(Cəfər xan içəri daxil olur.)

ÜÇÜNCÜ GƏLİŞ

C ə f ə r x a n. Mirzə Mehdi xan! Bu nə əhvalatdır? Deyirlər şah buyruq veribdir Molla
Əli Əkbərin boynunu vursunlar.
M i r z ə M e h d i x a n. Bəli, xan, doğrudur.
C ə f ə r x a n. Səbəb?
M i r z ə M e h d i x a n. Bir neçə sıfariş göndərmişdi, əməl etmək istəməyir.
C ə f ə r x a n. Necə? Nə sıfariş?
M i r z ə M e h d i x a n. Rza xandan sual ediniz, sizə hamısını nəql edər. Çünkü işin
içində odur.
C ə f ə r x a n. Bu iş yaxşı olmadı. Mollaları özünə gərək düşmən etməyə idi.... (Fikir.)
M i r z ə M e h d i x a n. Fikir edirsən, görürsən haqq deyir. Bunun sözü budur ki, dinə
rəxnə salmasınlar. Bunun çalışdığı
odur ki, islam qüvvətlənsin, millət ayılsın, vətən tərəqqi etsin. Nə etməli? Bu bir tərəfdən
iş düzəldirsə, xanlardan bir
neçəsi pozur. Məsələn, buyruq veribdir ki, Süleyman xanı həbsə salsınlar. Çünkü bir neçə
müftəxəndlər padşahın üzünə
durquzur.
C ə f ə r x a n. Allahu-əkbər! Nə yaman iş oldu. Tərs kimi də bu gün şikara çağırıbdır,
gərək gedək. Bunun bu halətində
şikara gedərsən, gərək hər qədəminə diqqət edəsən. Allah elə edəydi ki, şikara getməyə
idi.
M i r z ə M e h d i x a n. Olsun ki, bu gün şikara getməyə, çünkü ovqatı nəhayətdə
təlxdir.

Cəfər xan. Xeyr, necə ovqatı təlx olmuş olsa, dediyi söz fikrindən çıxmaz. Yaxşısı budur ki, mən gedim, bəlkə məni görməsə şikar fikrinə düşməyə. (İstəyir çıxsın, Nadir şah rast gəlir.)

DÖRDÜNCÜ GƏLİŞ

Nadır şah. Cəfər, hara gedirsən?
Cəfər xan (qorxa-qorxa). Heç, qibleyi-aləm.
Nadır şah (hirsli). Necə ki, heç? Hara gedirdin?
Cəfər xan. İstədim fərraşdan xəbər alam qibleyi-aləm bu gün şikara təşrif aparacaqdır, ya yox?
Nadır şah. Əlbəttə! Əlbəttə! (Mirzə Mehdi xana.) De, hazırlaşsınlar. (Mirzə Mehdi xan çıxır. Cəfər xana.) Bu gün şikar gərək yaxşı olsun.
Cəfər xan. Bəli, qibleyi-aləm!
Nadır şah. Səbəb?
Cəfər xan. Qibleyi-aləm buyurur.
Nadır şah (rişxənd). Qibleyi-aləm buyurur! Hər işdə mən dediyimə qulaq assanız çox yaxşı olardı, Məsələn, Süleyman xana kərratla demişəm ki, sən dövlətə qulluq etməkdənsə, gedib bir para adamlar ilə əbəs yerə vaxtını keçirirsən. Xeyr, mənim dediyim sözlər havaya gedir. Zərər yoxdur, indi bəlkə düşünə. (Açıqlı.)

BESİNCİ GƏLİŞ

Mirzə Mehdi xan gəlir.

Mirzə Mehdi xan. Qibleyi-aləm sağ olsun! Şikara hazırlırlar.
Nadır şah. Gedək. (Mirzə Mehdi xana.) Mirzə! Sən işində ol. Dediyim məktubu yazarsan. (Nadir şah və Cəfər xan çıxırlar.)
Mirzə Mehdi xan (tək). Lazımdır məktubu bu saat qurtaram, qəribə insandır! Başı necə qarışq, fikri necə dağınıq olsa da, genə dediyi söz fikrindən çıxmır. (Yazır və hərdənbir qələmi saxlayıb fikrə gedir.) İslərin belə qarışq vaxtında çox müşküldür ki, bu başa gələ. Görək allah nə istəyibdir. (Yazır.) İki məzhəbin birləşməyi həqiqət gözəl, yaxşı bir fikirdir. Çünkü ədavət bilmərrə ortalıqdan götürülər, mədəniyyət artar, hər iki millət qüvvətlənər. (Yazır.) Mollalara məvacib kəsmək də mənim təsəvvürümə görə, yaman deyil. Padşahlıqdan məvacibləri olsa, bir para ağlagəlməyən şeyləri və aşkara millətin, vətənin, dövlətin zərəri olan sözləri xalqın aralarında nəşr etməzlər. (Yazır.) O gün mənə deyir ki, Mirzə!
Sən elə bilmə ki, mən ruhanılərə düşmənəm. Xeyr, dinə rövnəq verən mollalar mənim canımdırlar. Dinə rəxnə salan

mollalara, həqiqət mən düşmənəm.... Bunlar zahirdə dinpərəst, batində dini tar-mar edirlər. (Fikrə gedib yazır.) Bəli, fikir etdikcə görürsən insafən ağıllı qanunlardır, həqiqət, gözəl fikirlərdir, amma heyfa, qədrini bilən yoxdur....

ALTINCI GƏLİŞ

Məhəmməd xan tələsmiş içəri daxil olur.

Məhəmməd xan. Mirzə Mehdi xan! Bu nə əhvalatdır? Deyirlər şah şikara gedərkən atıblar.

Mirzə Mehdi xan (əlindən qələmi salıb durur). Nə buyurursunuz xan? Elə şey ola bilməz. İndi bu saat getdilər.

Məhəmməd xan. Bəli, indi bu saat şəhərə qovğa düşübdür. Hətta deyirlər.... (Fikir.)

Mirzə Mehdi xan. Hə.... Nə deyirlər? Yoxsa vəfat edibdir? Hə?

Məhəmməd xan. Bəli, bir elə şey danışırlar.

Mirzə Mehdi xan. Vay! Vay! İranın gülü soldu, günü batdı, bəxti qaraldı. (Bilmir nə etsin.)

Məhəmməd xan. Xan! Özünüüz əbəs yerə həlak etməyiniz. Bəlkə də bu xəbərin əсли olmasın, amma onu yəqin bilirdim

ki, bu iş yavuqda olacaqdır....

Mirzə Mehdi xan (hirsli baxır). A! Bəs görükür siz bilirdiniz.... (Bu vaxt bayırda qılı-qal düşür. Nadiri qolundan tutub gətirirlər. Məhəmməd xan qeyri qapıdan çıxır.)

YEDDİNCİ GƏLİŞ

Nadir şah, Rza xan, Cəfər xan, Rzaqulu xan, Mirzə Mehdi xan. Nadirin bir qolu yaralı, səndəlin üstə əyləşdirirlər.

Nadır şah. O bədbəxt atanı heç kəs görmədi?

Cəfər xan. Qibleyi-aləm! Vəliəhd meşəyə buyurmuşdu, ancaq bir əsər tapmayıbdır.

Nadır şah. Çağırın!

Rza xan. Qibleyi-aləm! Burdadır! (Rzaqulu xan əllərini döşünə qoyub Nadirin qabağında durur.)

Nadır şah (diqqətlə baxır). Oğul! Bir əsər tapmadın? Bir insan görmədin?

Rzaqulu xan. Xeyr, şah baba!

Nadır şah. Çox təəccüb! Bu saat gərəkdir o bədbəxti tapasınız. (hirsli xanlara baxır.)

Durmayın! (Rza xan, Cəfər xan

və Rzaqulu xan çıxırlar. Mirzə Mehdi xan mat durur.)

Nadır şah (Mirzə Mehdi xana). Mirzə! Görürsən mənimlə nə tövr rəftar edirlər?

Mirzə Mehdi xan. Görürəm, qibleyi-aləm! Görürəm. Sizdən sonra İranın halını nəzərimə gətirirəm....

N a d i r ş a h. Yaxşı ki, atan bədbəxt rəhmliymiş. Güllə ancaq qolumdan dəyibdir.
M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm! Allah-taalanın İrana rəhmi varmış....
N a d i r ş a h. Hərgah bu üç nəfər tapmasa, yəqin ki, bu fitnə bunların tədbiridir.
M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm! Onların üçüncüsü vəliəhddir.
N a d i r ş a h. Ah, Mirzə! Bu dünyada heç kəsə inanmaq olmaz. (Fikir.) Oğluma da
mənim gümanım var. Çünkü bir ay bundan
müqəddəm bir neçə söz qulağıma yetişibdir.
M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm! Sizin təşrifinizdən bir az müqəddəm Məhəmməd
xan burada idi. Onun sözlərindən
məlum oldu ki, bu işdən xəbəri var.
N a d i r ş a h. Məhəmməd xan? Hə, hə ... çağırıt bu saat. (Mirzə Mehdi çıxır.) Bəli ... hər
bir padşah iki düşməndən xilas
deyil: vətən, millət qeyrəti çəkməyən, gününü eyş-işrətdə keçirib milləti daima zülmələrə
düçər edən padşah əcəlini
millətdən gözləsin.... Millətin və dövlətin tərəqqisinə çalışan, bu yolda təzə qanunlar
qoyan, vətənini zülmdən xilas
etmək istəyən padşah əvvəlinci gülləni öz müqərrib adamlarından gözləsin.... Mənim
yəqinimdir ki, bu güllə millət
gülləsi deyildir!....

SƏKKİZİNCİ GƏLİŞ

M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm sağ olsun, göndərdim çağırınsınlar.
N a d i r ş a h. Bəs nə deyirdi Məhəmməd?
M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm! Çox üstüörtülü danışındı. Ancaq bunu anladım
ki, bu işdən onun xəbəri var.
N a d i r ş a h. Çox əcəb! Bəs görükür onunçun şikara getməyibdir. (Məhəmməd xan
varid olur.)

DOQQUZUNCU GƏLİŞ

M ə h ə m m ə d x a n (Nadir şahın qabağında durur). Qibleyi-aləm! Bu nə bədbəxtlikdir
üz veribdir?
N a d i r ş a h (rişxəndlə). Bəli, belə gərək olaymış.... Nə üçün bəs sən şikara mənimlə
getmədin?
M ə h ə m m ə d x a n. Qibleyi-aləm! Qızım can üstədi, mümkün olmadı.
N a d i r ş a h. Bəs bir xəbər bilmirsənmi?
M ə h ə m m ə d x a n. Qibleyi-aləm! Nə barədə?
N a d i r ş a h (acıqlı). Necə nə barədə? Gözlərin görmürmü?
M ə h ə m m ə d x a n. Qibleyi-aləm! Bir əhvalat eşitmışəm.... Amma....
N a d i r ş a h (hirsli). Nə bilirsən, de bu saat....
M ə h ə m m ə d x a n. Qibleyi-aləm! Vəliəhd gərək bu işi hamidan yaxşı bilə....
N a d i r ş a h. Sənin sözündən belə məlum olur ki, bu, oğlumun fitnəsidir?
M ə h ə m m ə d x a n. Bəli, qibleyi-aləm!

N a d i r ş a h. Sübut?
M e h e m m e d x a n. Bir elə sübutum yoxdur, ancaq belə deyirlər. (Bu vaxt Rza xan, Cəfər xan içəri daxil olurlar.)

ONUNCU GƏLİŞ

N a d i r ş a h (üzünü Cəfər xapa). Necə oldu?
C e f e r x a n. Qibleyi-aləm! Buradan çıxandan sonra vəliəhd bizə dedi ki, mən özüm gərək o bədbəxti axtaram tapam,
başına bir neçə adam cəm edib şəhərdən kənarə çıxdı.
N a d i r ş a h. Hə ... Hə.... Tamah güc gətiribdir! (Açıqlı ayağa durur.) Daşı-daş üstə quymaram, boynunuzu bir dəqiqədə vurduraram, İranı alt-üstünə döndərərəm.... Bu saat oğlumu qolubağlı bura gətirməsəniz. Durmayın!

(Məhəmməd xan, Cəfər xan, Rza xan tez çıxırlar.)

N a d i r ş a h (başını əli ilə tutub əyləşir və sonra Mirzəyə). Mirzə! Görürsən, düşmənim mənimlə bir evdə olur.
Mənim sayəmdə dolanır, mən düşmənimini iraqda gəzirəm.
M i r z e M e h d i x a n. Qibleyi-aləm! İnanmayınız bu sözlərə, İranı bədbəxt etməyiniz. Hami hiylə bu xanlardadır ki, vüzəra hesab olunurlar. Bunlar çox biinsaf xəlqdir. İnanmayınız, qibleyi-aləm!
Vəliəhddən belə şeylər sadir olmaz....
N a d i r ş a h. Xeyr, daha şübhə yeri qalmadı. Onun gərək bu gün iki gözləri də çıxa və cəmi İran da rahat ola.
M i r z e M e h d i x a n. Qibleyi-aləm! İki yəqin etməmiş vəliəhdi bədbəxt etməyiniz.
N a d i r ş a h. İş mənə çoxdan yəqin olubdur, Mirzə! Əbəs yerə təvəqqə etmə! (Hirsli.) Gərək bu gün onun gözləri dünyanın işığına həsrət qala. Bu gündən mənim Rzaqulu adlı oğlum yoxdur, bu gündən İranın vəliəhdi yoxdur.... (Başını əli ilə tutub fikrə gedir. Dişqarida qılıq-qal səsi gəlir, Rzaqulu xanı qolları bağlı gətirirlər.)

ON BİRİNCİ GƏLİŞ

Rza xan, Məhəmməd xan, Cəfər xan, Rzaqulu xan.

N a d i r ş a h (başını qaldırıb Rzaqulu xana). Bədbəxt oğlum, tamahkar oğlum, atandan artıqmı dövlətə, millətə qulluq edəcəkdir ki, bu fikirlərə düşdün? (Hirsli). Aparın bu saat bunun iki gözlərini də çıxardın. (Göstərir). Bu gözlər gərək onun üzünü görməyə, o gözlər dəxi bu dünyanın işığını! (Hirsli.) Aparın!
R z a q u l u x a n. Şah baba! Mənim gözlərimin qiyməti heç, amma İranı gözsüz quyursan.... Aparın məni! Padşahın

buyuruğuna əməl ediniz. İşin həqiqəti sonra məlum olar. (Üzünü xanlara.) İranın evi o vaxt yıxıldı ki, sizin kimi şəxsləri ümərayi-dövlət təyin etdilər. Aparın! (Çıxır və dalınca xanlar.) N a d i r ş a h (səndəlin üstə yixılıb başını əli ilə tutur). Pərvərdigara! Nə halətdir!.... (Ürəyini əli ilə tutu r.) Of ... ürəyim döyüñür.
M i r z a M e h d i x a n (yixılır Nadir şahın ayaqlarına). Qibleyi-aləm! Neçə ildir qulluq edirəm. Bu vaxtadək bir təvəqqem olmuyubdur ki, qəbul etməyəsiniz. Axırıncı təvəqqemdir, vəliəhdi bədbəxt etməyiniz. N a d i r ş a h (hirsli). İtil gözüməndən, sən də onunla dilbir olubsan? (Mirzə Mehdi xan yavaş durur gedir.)

ON İKİNCİ GƏLİŞ

G ü l c a h a n (tez gəlib Nadir şahın ayağına döşənir. Ağlaya-ağlaya). Qibleyi-aləm! Səni and verirəm o şeyə ki canını onun yolunda çürüdübsən, yazığın gəlsin mənim balama, məni axirətədək gözü yaşılı qoyma, Nadir! (Ağlayır.) 20 il ondan ötərimi bəsləmişdim? (Ağlayır. Nadir şah başını əli ilə tutur.) Nadir, evimi yıxma. Buyur mənim gözlərimi çıxartsınlar, balamda təqsir yoxdur. (Ayağını qucaqlayıb ağlayır.) N a d i r ş a h. Olmaz. Belə gərək olsun, dövlətə xəyanət edən gərkidir cəzasına çatsın.... G ü l c a h a n (yalvarır). Nadir! Buyur iki saat kgzləsinlər, taki o çıxan gözləri doyunca öpüm. Allahı sevirsən, mənim göz yaşına rəhm et! (Ağlayır). Sən İranın adil bir padşahi, mən İranın bədbəxt analarından biri, iş təhqiq olunmasını tələb edirəm.... Buna da ixtiyarım yoxmu? N a d i r ş a h (bar az baxıb bərkdən). Dur get! (Qolundan tutub yıxır.) G ü l c a h a n (bərkdən). Ay!.... (Qəşş edib yixılır.)

PƏRDƏ

BEŞİNCİ MƏCLİSİN MABƏDİ

ƏVVƏLİNÇİ GƏLİŞ

Rəxtxab.

M i r z a M e h d i x a n. Pərvərdigara! Nə yaman və dəhşətli vaqiədir! Bundan sonra İran dəxi düzəlməz. Şah bu gün-sabah ağlığını itirər, dövlət düşəcəkdir biqeyrət xanların əllərinə.... Kim bilir, nə olacaqdır. Biçarə Rzaqulu xanı zalim uşağı

nahaq yerə bədbəxt etdilər. Dünən şah çağrırib mənə deyir: Mirzə, bir səhvdir etmişəm.
Cəmi dünya qana batsa, o səhvi
düzəltmək olmaz, iş aşkar olubdur. Rzaqulu xanın bu işlərdən bilmərrə xəbəri yox imiş.
Bu fəsadlar tamam xanlardan üz
veribdir....

İKİNCİ GƏLİŞ

N a d i r ş a h (əlində ağaç, beli bükülmüş, yavaş-yavaş gəlir.) Mirzə! Necə ki, dünən
eşitdin elədir, nainsaf uşağı mənim
balamı nahaq yerə gözsüz qoydular. (Ağlayır.) Mən evi yıxılmış, mən, ağlını itirmiş
binamusların sözlərinə qulaq asıb,
onlara inanıb həqiqət, İranı gözsüz qoydum. (Ağlayır.)
M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm! Səbir etmək lazımdır, təqsirkar öz cəzasına çatar.
N a d i r ş a h. İş-işdən keçibdir, dünya başıma təng olubdur. (Başını tutur.)
M i r z ə M e h d i x a n. Qibleyi-aləm! Bu fəsadları törədən bəs məlum deyilmə?
N a d i r ş a h. Birdirmi? İkidirmi? Düz əlli nəfər sözlərini bir ediblər ki, məndən sonra
İranın taxtı Rzaquluya təslim
olmasın.... Bəli, məqsudlarına çatdılar.
M i r z ə M e h d i x a n. Adları məlumdurmu, qibleyi-aləm?
N a d i r ş a h. Əlbəttə, məlumdur. Bu gün cəzalarına çatarlar. Əlli nəfərin də başları
gərəkdir kəsilsin. (Taxta əyləşir.)
Başını tutub Mirzə Mehdi xana yavaşdan.) Get, mən bir az rahat olum.... (Uzanıb.) Yox,
rahat ola bilmirəm. (Ürəyini tutur.)
Of!.... Nə halətdir, pərvərdigara! Gözlərim torlanır. (Birdən qorxub durur, guya gözüne
adam görükür.) Kimsən? Hə?
Qatıldır! (Geri çəkilir.) Məni.... Məni öldürmək istəyir, hə? Yox... yox.... (başını tutur.)
Pərvərdigara! Ölüm mənə vacibdir.
(Dizi üstə durur.) Ancaq istəyirəm göz yaşım ilə günahlarının minindən birini
təmizləyim. Mən gərək ağlayam, qanlı yaşlar
tökəm, oğlum təki kor olam, ondan sonra əmr özünündür. Mənim naləmdən yer-göy
gərəkdir mələyə, ondan sonra ixtiyar sənindir.
Mən gərək yaman-yaman dərdlərə mübtəla olam.... (Ağlayır.) Ayla, gözlərim, ayla!
Dünyanın işığına oğlum kimi gərəkdir
həsrət qalam. (Başını iki əli ilə tutub aşağı baxır, ağlayır.)

ÜÇÜNCÜ GƏLİŞ

G ü l c a h a n (əli qoynunda, qara paltarda yavaş-yavaş gəlir). Nadir? Nə səbəbə belə
edirsən? (Nadir şah səs vermir, Gülcəhan
yavuğa gedir.) Nadir! Nə olubdur? (Nadir durur.)
N a d i r ş a h. Heç. (Başı aşağı.) Gülcəhan, doğrusu, üzünə baxa bilmirəm, təqsirim
çoxdur. Əlindən nahaq yerə balanı

almişam. (Əlindən tutur.) Bağışla məni, bağışla! Səni and verirəm oğlumun tökülən gözlərinə. (Qucaqlaşış ağılayırlar.)

G ü l c a h a n. Ah, Nadir, Nadir! Ana olsaydın bilərdin mən nə çəkirəm. Nə etmək, hərdən baxanda ürəyim od tutub yanır....

Qiyamətədək yanacağam.... (Ağlayır. Dişqarida səs gəlir. Nadir şah qapıya tərəf gedir.) N a d i r ş a h. Nə var? (Qapıdan çıxır.) Yaxşı, bir az səbir etsinlər. (Gülcahanə.)

Rzaqulunun yoldaşlarıdır. Gəliblər

görməyə, gedək o biri otağa, oğlum bura gələndə mən onu görməyim.

G ü l c a h a n. Nadir! Bədbəxti özünə həsrət qoyma. Neçə dəfə deyibdir məni apar şah babamın yanına.

N a d i r ş a h. Yox, yox! Gülcəhan, götirmə, göstərmə! Yəqin bil ki, onu görsəm ağlım başından çıxar. Hərdənbir yuxumda

görəndə dəli oluram.... İnsaf məni incidir. Ürəyim od tutub yanır.

G ü l c a h a n. Bəs nə edim? Nə çarə qılım?! Hər gün yalvarır: məni şah babamın yanına apar, bəlkə bu gün-sabah öldüm, mənə xeyir-dua versin. (Ağlayır.)

N a d i r ş a h. Xeyir-dua! Ah biçarə! Binəva! (Ürəyini tutur.) Of, yenə bir şey sancdı. (Fikrə gedir.) Yaxşı, razı oldum,

ancaq mən yuxuda ikən gətir, bəlkə bir az sakit ola. İndi get, yoldaşları gözləyirlər. (Gedirlər.)

F e r r a ş (qapıdan). Buyurunuz!

DÖRDÜNCÜ GƏLİŞ

Ələşrəf bəy, Musa bəy, Saleh bəy.

Ə l ə ş r ə f b ə y. Yaxşı, indi nə tövr etməli?

M u s a b ə y. Necə nə tövr? And içdik ki, gərək Nadiri öldürək. Gərək də elə ola.

S a l e h b ə y. Bir az yavaş danış, fərraş eşidər.

M u s a b ə y. Fərraş onsuz da gərək bilsin.

Ə l ə ş r ə f b ə y. Nə tövr edək ki, fərraşı ələ gətirək?

S a l e h b ə y. Birdən razı olmadı?

M u s a b ə y. Mən razı edərəm!

Ə l ə ş r ə f b ə y. Başla görək!

(Musa bəy fərraşı çağırır, ikisi bir tərəfdə söhbət edirlər.)

M u s a b ə y. Fərraş!

F e r r a ş. Bəli, ağa!

M u s a b ə y (çoxlu pul göstərib). De görüm, bu pulu istəyirsən, ya xanlıq və yainki nökərçilik?

F e r r a ş. Əlbəttə xanlıq, pul da olsa dəxi yaxşı.

M u s a b ə y. İndi ki, elədir, əzizim! Nadir şahın başına hava gəlibdir, bu gün-sabah onu taxtdan düşürəcəklər. Ondan

sonra da kim bilir, sən burada qalacaqsan, ya yox? Yaxşı deyilmə ki, bir iş edəsən, həm xanlıq və həm dövlət qazanasan.

Fərraş. Nə işdir, ağa?

Musa bəy. Lazım gəlir ki, onu öldürək. (Fərraş fikrə gedir.) Nə üçün fikrə getdin, yaxşı pul veririk və gələcəkdə

xan olarsan. Çünkü o adam ki, bunun yerində əyləşəcəkdir, bizlərə qohumdur.... Biz gecə vaxtı gələcəyik, sən yalandan yuxula və qapını da açıq qoy.

Fərraş (bir azdan sonra). Yaxşı, indi razı oldum.

Musa bəy (pul verir). Al qabaqca bunu.

Salehbəy. İndi de görək, Nadir harda yatır?

Fərraş. Nadir axır vaxt bu otaqda yatır. Çünkü hərəmxanaya getmir ki, oğlu ilə rast gələr.

Ələşrif bəy. Cox əcəb? Nə vaxt rəxtxbinə uzanır?

Fərraş. Oğlunun əhvalatından sonra rəxtxab üzü görməyibdir. Gah o taxtın üstə, gah səndəlin üstə yatır və çox da yatmir, çox vaxt gecədə neçə dəfə durub öz-özü ilə danışır.

Musa bəy. Cox əcəb, bəs biz gedək, sən də vaxtında hazır ol.

Fərraş. Rzaqulu xan buraya gəlsə nə deyim?

Salehbəy. De ki, yoldaşların dedilər, özgə vaxt gələcəyik, ancaq əhvalını bilmək istəyirdik. (Hamısı çıxırlar.)

Fərraş. Həqiqət, şahdan dəxi hamı əlini üzübdür, qoy özgəsi olsun. Bəlkə mən də xan olam.

BESİNCİ GƏLİŞ

Nadır şah (yavaş-yavaş gəlir). Qonaqlar necə oldular?

Fərraş. Qibleyi-aləm sağ olsun! Dedilər bir şey unudublar, getdilər gətirsinlər.

Nadır şah. Görükür, biçarə oğluma bir şey bəxşish etmək istəyirlər. Yaxşı, qapıları bağla, hərgah gəlsələr, ayrı otağa dəvət et. (Fərraş çıxır.)

Nadır şah. Biçarə övrət qan ağlayır. Ağlamasın nə eləsin.... Of!! Of!! Fələk! (Taxta uzanıb yuxuya gedir. Birdən qorxub

durur.) Allahu-əkbər! (Ətrafına baxır.) Kimsən? Hə? (Oturmuş.) Pərvərdigara! Nə istəyirlər məndən, bir yolluq

oldürəcəklər, oldürsünlər. (Gözünə adam görünür.) Gəlmə, gəlmə, yoxsa.... (Ətrafına baxır.) Heç kəs yoxdur, allahu-əkbər!

(Yenə gözünə görünür.) Gəlmə yavuq, səni and verirəm bizi yaradana! (Diqqətlə baxır.) Vay! Oğlumdur, oğlumdur, gəlibdir

məndən xeyir-dua almağa. Əlləri ilə məni gəzir. Gəlmə, üzünə baxa bilmirəm.... Yox, gəlir ... gəlir.... (Üzünü əli ilə tutub

taxta yıxılır. Bu vaxt Ələşrəf bəy, Musa bəy, Saleh bəy yavaş-yavaş evə daxil olurlar, istəyirlər Nadir şahı vursunlar.)

ALTINCI GƏLİŞ

M u s a bəy. Yaxşı əlimizə düşübsən. (Nadir şah birdən ayılıb dili tutulur və sonra üstlərinə yüyürüb Musa bəyi,

Ələşrəf bəyi bir yumruğa yıxır. Saleh bəy xəncərlə daldan vurur, qaçırlar. Nadir şah yıxılır.)

N a d i r ş a h (yavaş-yavaş yıxılır). Pərvərdigara! Günahım çoxdur! Yaman dərdlə
ölürəm, nahaq yerə. Heç kəsə pislik

etməmişəm. Hər kəsə də yamanlıq etmişəm, ümumi xeyri nəzərdə tutmuşam. Vətən
salamat qalsın fikrində olarkən canımı

vətənin və millətin yolunda sərf ... etmişəm.... Oğlumun gözlərini vətənə qurban
etmişəm. (Ağlayır, yavaş-yavaş yıxılır.)

Biçarə anasını axırətdək gözü yaşlı qoymuşam.... Pərvərdigara! Özün kömək et bu

başsız millətə! Ya rəbbim! Bir neçə

dəqiqli canımı alma, tainki oğlumu görəm....

YEDDİNÇİ GƏLİŞ

Gülcahan Rzaqulu xanın əlindən tutub.

G ü l c a h a n. Oğlum! Atan səndən xəcalət çekir. İndi yatır, bax oğlum! (Nadir şaha tərəf
baxmir.) Şan-şövkətdən məhrum

olan oğlum! (Ağlayır.)

N a d i r (bunları görüb dizi üstə bunlara tərəf sürünnür). Ah, bədbəxt oğlum! Atan dizi
üstə səndən təvəqqəf edir, əfv et,

oğlum! Bağışla oğlum, şah babanı bağışla! (Ölür.)

(Rzaqulu xan əlləri ilə gəzir.)

G ü l c a h a n. Ah!.... (Qəşş edib Nadirin üstə yıxılır.)

PƏRDƏ